

**COPACII, RAMURILE ȘI FRUNZELE -
CLASIFICAREA EMISIUNILOR MONETARE MOLDOVENEȘTI
DIN VREMEA LUI PETRU I (cca. 1375-1392)**

Ernest Oberländer-Târnoveanu *

*În memoria lui Philip Grierson
(15 noiembrie 1910- 15 ianuarie 2006),
la aniversarea a 110 ani de la nașterea sa.*

Abstract

So far, the main criteria used for classifying the coinage of the Moldavian prince Peter I (cca. 1375-1392) was based on counting the number of lily flowers rendered on the revers of the coins, in the heraldic shield. Actually, since 1977, the basic catalogue used by coin collectors and professional scholars to study the coinage of Peter I was *Romanian coins and banknotes*, edited by G. Buzdugan, O. Luchian and G. Oprescu the work of a group of enthusiastic amateurs, but lacking of real scholarly training. The chapter consecrated to the Moldavian coinage was edited by O. Luchian. He proposed such a confuse system of classification of the issues of Peter I, that it was almost impossible to assert a particular coin to a real chronological or typological group of issues or die variant.

The author proposes a new system of classification of the coinage of Peter I based on the series of marks, rendered next to the coats of arms depicted on the reverses of the coins. These marks consist in several sets of graphic devices: no marks (class A), pellet above the shield (class B), crosslet above the shield (class C), heraldic lily above the shield (class D), crescent above the shield (class E) and six rayed star above the shield (class F). The classes A, B and D present several sub-classes based on combinations of pellets, heraldic lilies and crescents rendered above or on the left or right sides of the shield. So far, I was able to identify 22 combinations of such marks, which I consider to represent the marking system used to distinguish the issues of a particular *officina* (representing a mint or section of a mint in charge to strike a series of parallel or successive issues). The second criteria used to classify the coinage of Peter I was the number of the lily flowers rendered on the reverses. From this point of view, the coinage of Peter I could be divided in seven main groups, and an odd group with the transposed positions of the barriers and lilies on the heraldic shield, due to an engraving error. But unlike in the old system of classification proposed by Luchian, in my opinion, the number of the flowers has only a general chronological significance. The group of early issues (struck before 1383) are characterised by the representation of more numerous lily flowers rendered in the heraldic shields (from seven to five), meanwhile the late coinage (struck after 1385) is characterised by the use of the designs with a reduced number of lily flowers (two or one). The issues struck during the transitional stage between the early and late period of Peter's I coinage present representations including only four to three lily flowers in the heraldic shield. The third criteria used to classify the coinage of Peter I is based on the presentation of the position of the different heraldic devices rendered on the obverses. So far, in the current numismatic literature are mentioned 23 variants of the obverse designs. The last criteria takes into consideration the formulas used in the rendering of the monetary inscriptions. In spite of the fact that the main language of the medieval Moldavian chancellery was the Slavonic, all

* Muzeul Național de Istorie a României, București.
E-mail: ernest.oberlander@yahoo.com.

the monetary inscriptions of Peter I coinage are written with Latin letters, in Latin or German. So far are known seven types of inscriptions, of which three are retrograde.

The marking system used in Moldavia to control the monetary administration is quite similar to that followed in the Hungarian mints used to produce the last issues of deniers of Louis I, presenting on the revers of the coins the image of Saint Ladislaus, holding a battle axe (dated 1373-1382). The style of the first Moldavian issues as well as the techniques used to produce the coin dies and to strike coins were also similar to those in use in the contemporary Hungarian mints. The author concluded that the first Moldavian mint was established by 1378 with the technical contribution of a team of die engravers and other experts in mint administration dispatched from Hungary. Their style indicates an Italian origin. By 1383-1385 a second team arrived to Moldavia, from Poland and started to work alongside the old mint masters and producing a peculiar style coinage.

During the late stage of the coinage of Peter I, cca. 1386-1392 at least three local coin dies engravers were acting, also producing a lot of more or less clumsy issues, with a peculiar style. One could suppose that such people was used in a series of emergency mints established in a troubled political period to provide the ready cash needed to finance the military activities.

Key words: Moldavia, coinage, classification, Peter I (cca. 1375-1392), silver coin, groschen, Hungarian coinage, Polish coinage, coin marks, coin mint.

Ca și celălalt studiu al meu privind monetăria medievală moldovenească, dedicat emisiunilor epocii lui Ștefan cel Mare (Oberländer-Târnoveanu 2003-2005 299-388), originile acestei contribuții se află în cercetările pe care le fac, începând din anul 2000, pentru redactarea volumului al XI-lea al seriei *Medieval European Coinage*, care apare sub egida Universității din Cambridge și a Academiei Britanice. Fondatorul acestei serii și autorul sau co-autorul unora din volumele apărute până în prezent, sau sunt în curs de editare, a fost profesorul Philip Grierson (1910-2006). Philip Grierson a fost una dintre cele mai mari personalități ale numismaticii și istoriografiei secolului al XX-lea, stăpânind, în egală măsură și la cel mai înalt nivel, problemele complexe ale numismaticii occidentale, levantine și bizantine. În acest ultim domeniu, care îmi este mai familiar (și datorită influenței covârșitoare pe care a exercitat-o opera sa asupra evoluției mele profesionale) pot spune că a Philip Grierson a fost unul dintre „părinții re-fondatori” ai acestei specialități. La începutul anilor 1950, când și-a început studiile asupra monetăriei bizantine aceasta reprezenta „un loc unde (aproape) nu se întâmpla nimic”, ca să-l parafrazez pe scriitorul Mihail Sadoveanu. Cincizeci de ani mai târziu, Philip ne lăsa monumentală serie *Catalogue of the Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks Collection and the Whittemore Collection* (din care o mare parte a volumelor a fost scrisă de el, chiar dacă numele său nu a apărut pe pagina de gardă) și zeci de studii și articole de importanță capitală. Grație lui, numismatica bizantină a ieșit din secolul al XVIII-lea, unde se găsea de fapt la 1950 și a plonjat direct în secolul al XXI-lea, fiind azi unul din domeniile cele mai avansate ale acestei științe.

Philip nu a fost doar un mare numismat, stăpânit de inegalabilului har de a descoperi și controla detaliile esențiale și de a le reasambla, apoi, în imagini panoramice pline de viață, ci și unul din cei care au transformat numismatica în ceea ce unul dintre organizatorii celui de al XV-lea Congres Internațional de Științe Istorice, ținut la București în 1980, propunea ca temă a unei mese rotunde: *La numismatique source de l'histoire*. Printre altele, grație și lui, numismatica a ieșit, în cursul secolului trecut, din statutul ancilar de știință auxiliară a istoriei mărunte și a devenit o sursă esențială de reconstituire a marii istorii economice, sociale, politice și culturale a umanității din Antichitate până în pragul epocii moderne. Fiind un mare numismat, Philip Grierson a fost și un mare istoric al acestui secol.

Lucrul la volumul *Hungary and the Balkans* m-a obligat nu numai să citesc tot ce s-a scris despre monetăria moldovenească în decurs de circa două secole, să adun un imens

material numismatic edit și inedit, dar și să încerc să înțeleg mecanismele intime, legale, administrative și tehnice, care au reglementat procesul de batere a monedelor în acest principat, situat, în Evul Mediu, la „fruntariile răsăritene ale Europei”.

Un alt moment important care a grăbit procesul de reanalizare a criteriilor pentru clasificarea emisiunilor monetare ale lui Petru I l-a constituit prelucrarea științifică a tezaurului de la Buruienești (com. Doljești, jud. Neamț) (pentru date preliminare despre această descoperire vezi Petrișor 1986 171-191), pe care Banca Națională a României l-a încredințat spre studiu Muzeului Național de Istorie a României la mijlocul anilor 2000 (mai exact 2006-2007), în vederea pregătirii clasării sale, conform prevederilor Legii nr. 182/2000. Tezaurul era foarte mare (conținea 1751 monede și 29 lingouri de argint), timpul alocat studierii descoperirii era limitat, iar echipa cu care am lucrat era alcătuită mai ales din studenți ai Facultății de Istorie din București sau personal proaspăt angajat, lipsiți de experiență în domeniul numismatiei moldovenești, cum erau cazurile lui Andrei Gândilă, Andrei Alexiu și al lui Tudor Martin (dintre colegii angajați atunci la Cabinetul Numismatic, doar Katiușa Pârvan a fost, parțial, implicată în prelucrarea monedelor). De aceea, am pregătit un „ghid” intitulat *Classification of the Moldavian coinage struck under Peter I (cca 1375-1391)*, destinat să permită identificarea vizuală rapidă a elementelor esențiale necesare clasificării emisiunilor lui Petru I (Fig. 1). Fiind o lucrare elaborată în cadrul procesului pentru pregătirea volumului al XI-lea al seriei *Medieval European Coinage*, aceasta a fost redactată direct în limba engleză. Lucrarea a cunoscut un permanent proces de perfecționare, în așa fel încât, ceea ce va vedea acum lumina tiparului reprezintă cea de-a treia versiune a sa¹.

De fapt, o astfel de operațiune de regândire a criteriilor, care să ducă la o corectă clasificare a emisiunilor monetare ale principelui Petru I, era necesară de mai multă vreme deoarece, încă din anii 1980, am constatat că sistemul propus de Octavian Luchian în 1968 (Luchian 1968 413-422) și reluat și „perfecționat” de el cu ocazia redactării capitolului dedicat începuturilor monetăriei Moldovei din volumul *Monede și bancnote românești* (MBR 43-57) și urmat de atunci și de alți cercetători, era complet nefuncțional (vezi și alte observații critice privind carențele generale ale lucrării lui O. Luchian în Oberländer-Târnoveanu 2012 27-76). Dintre numismații care au preluat sistemul de clasificare al lui O. Luchian, îi amintim pe: Constanța Știrbu (Știrbu 1980 77-86; Știrbu 1981-1982 315-349), Paraschiva Stancu (Știrbu, Stancu 1973-1975 143-166), Traian Bița, Elena Petrișor, P. P. Byrnja și N. D. Russev, Katiușa Pârvan, V. M. Butnariu, Al. Pânzar, Lilia Dergaciova și G. S. Boguslavskij (Bița 1976-1980 171-191; Petrișor 1986 171-191; Catrina 1990 151-159; Pârvan 1997 204-240; Pârvan 1999-2001 357-383; Pârvan 2002a 189-195; Pârvan 2002b 197-209; Pârvan 2003 431-446; Pârvan 2008 357-377; Pârvan, Constantinescu 2000-2001 627-657; Pârvan, Constantinescu 2003-2005 225-286; Pârvan, Constantinescu 2006-2007 375-422; Byrnja, Russev 1999 183-184; Pârvan, Constantinescu 2010 137-188; Alexandru Pânzar <http://monederomanesti.cimec.ro/pm.htm> (vizitat la 10.05.2008); Dergačeva 2006 384-386; Butnariu 2001a 51; Butnariu 2001b 52-53; Dergaciova 2008a 409-414; Dergaciova 2008b 208-217; Dergaciova 2008-2009 144-152; Dergaciova 2010 180-187; Dergaciova 2012a 151-161; Dergaciova 2012b 260-265; Dergaciova 2014 218-224; Dergaciova, Bojko-Gagarin 2010 235-249; Aleksenko, Dergačeva, Cenkov 2015 347-353; Boguslavskij, Dergačeva 2010 73-91; Boguslavskij, Dergačeva 2014 131-151).

Chiar și în urma unei simple treceri în revistă critică a criteriilor de „clasificare” a monedelor lui Petru I expuse de O. Luchian în *Monede și bancnote românești* (MBR 43-

¹ Unii membri ai echipei au preluat o parte dintre ideile cuprinse în manuscrisul lucrării *Classification of the Moldavian coinage struck under Peter I (cca 1375-1391)*, fără a indica și sursa lor de inspirație, vezi Pârvan Constantinescu 2010 139-141, privind „mărcile de monetărie” sau „mărcile de emisiune”.

44) se putea constata că acestea nu duceau, de fapt, nicăieri. Ele aveau drept element de bază al clasificării *numărul de flori de crin*, reprezentate pe reversul monedelor, în câmpul al doilea al scutului heraldic², număr asociat cu multe alte detalii, dintre care doar unele permiteau definirea clară a variantelor și sub-variantelor emisiunilor, restul ținând, mai degrabă, de conturarea unor variante sau sub-variante de ștanță, rezultate din diferențele de calificare personală a realizatorilor ștanțelor, interacțiunea aleatorie dintre ștanțe și flanul monedei în cursul procesului de batere, gradul de uzură datorat circulației și de conservare a pieselor sau chiar din acuratețea vizuală și... fantezia celor care au descris o emisiune a lui Petru I în secolele XIX-XX.

Determinarea elementelor pe care se baza clasificarea groșilor lui Petru I de către O. Luchian în MBR era, adesea, una extrem de subiectivă, în fapt, imposibil de cuantificat, vezi de exemplu: „floare de crin degenerată”, „stea lungă”, „stea lată” sau așa-zisă „semilună ca un covrig”, iar definirea/descrierea altora este pur și simplu fantezistă, cum ar fi presupusul „trident”, „buzdugan”, „iris” sau „crenguța cu două bobite”, care ar fi fost prezente alături de capul de bour heraldic pe aversul unor piese.

Încercând să urmez criteriile de clasificare propuse în *MBR*, m-a încercat, adesea, sentimentul că sunt o persoană care trebuia să identifice copacii dintr-o pădure și ramurile lor, dar, în ciuda tuturor strădaniilor, nu reușea să vadă decât frunze dispartate și acelea fără un contur foarte precis. Acest sentiment a fost atât de pregnant timp de mai multe decenii, încât, în momentul când m-am decis să scriu un studiu despre clasificarea emisiunilor monetare ale lui Petru I, mi-a inspirat și titlul acestei contribuții.

Analizând tehnicile de producere a ștanțelor monetare folosite în monetăria moldovenească în vremea lui Petru I și a primilor săi urmași, precum și evoluția lor stilistică, m-am convins că numărul de flori de crin stilizate reprezentate în scutul heraldic de pe reversul monedelor nu era, nici pe departe, un criteriu esențial de clasificare atât de fiabil pe cât credeau O. Luchian și cei care-i împărtășeau opiniile.

Pentru a înțelege sursa problemei care face ca numărul de flori de crin să nu poată fi folosit ca un criteriu decisiv pentru clasificarea emisiunilor lui Petru I, trebuie să ne întoarcem la tehnologiile implicate în producerea ștanțelor folosite pentru baterea monedelor lui Petru I. Reprezentarea scutului heraldic era realizată prin gravare directă, cu dălțița, pe capul aplatizat al barei de fier care urma să fie transformată în ștanța monetară³. În schimb, florile de crin stilizate din scut erau imprimate cu ajutorul unor poansoane. Aceasta era o operațiune complicată și imprecisă, având în vedere faptul că meșterul monetar avea la dispoziție doar un spațiu foarte limitat pentru a imprima florile de crin (o suprafață de maximum 0.75 cm³), practic, el lucra în „orb” și în plus, trebuia să se ferească să se accidenteze chiar el, deoarece aplica minusculele poansoane pe o bară metalică încălzită la roșu sau aproape, pentru ca imaginea să se poată imprima bine.

În aceste condiții, nu este de mirare că nu se reușea întotdeauna imprimarea perfectă a celor șapte flori de crin, câte avea versiunea de bază a blazonului Moldovei în primii ani când a început baterea monedei de către Petru I, în spațiul limitat destinat lor, ci doar șase, sau chiar cinci, pe monede care poartă pe revers, deasupra, în stânga sau în dreapta scutului, aceleași simboluri grafice și au aceleași stil. (vezi și observațiile lui Bița 1976-1980 311). Nu rareori, florile de crin heraldice au fost imprimate unele peste altele,

² Nu am găsit suficient de convingătoare propunerile Katiușei Pârvan, lui Bogdan Constantinescu și Liliei Dergaciova, care au identificat ca fiind aversul emisiunilor moldovenești din vremea lui Petru I acea parte pe care este figurat scutul heraldic, vezi Pârvan, Constantinescu 2010 142; Dergăceva 2019 108-122. Din acest motiv, în descrierile pe care le voi face, fața monedei pe care figurează capul de bour heraldic va fi numită în continuare avers, iar cea cu scutul - revers.

³ Cea mai elocventă dovadă în acest sens este oferită de o monedă publicată pe site-ul http://moldovanromanesti.cimec.ro/moldova/PM/g5f_008.htm (piesa MA5a0007) pe reversul căreia, în câmpul din stânga se păstrează urmele lăuate de daltă, în patru încercări eșuate de a trasa latura scutului.

peste fascii, marginea scutului, sau chiar în afara acestuia (vezi Pârvan, Constantinescu 2010 pl. nr. 1 nr. 2; nr. 2 nr. 18-20; pl. nr. 3 nr. 25 și 28, pl. nr. 4 nr. 39). În tezaurul de la Buruienești se găsesc numeroase exemplare pe care, în partea dreaptă a scutului, se întâlnesc spații goale, unde ar fi trebuit să se imprime imaginea florii de crin stilizate, dar meșterii au omis să facă acest lucru. În aceste cazuri, deși monedele sunt bine conservate, putem doar ghici care a fost intenția gravorului, deoarece numărul real de flori de crin este mai mic decât cel schițat.

Consider că, în realitate, numărul florilor de crin heraldice pare să aibă, mai degrabă, o semnificație cronologică și stilistică. Această afirmație se bazează pe observația că tezaurele timpurii, a căror îngropare este databilă înainte de 1385/1386 conțin monede cu reprezentarea unui număr mai mare de flori de crin în scut (între șapte și cinci), pe când în tezaurele târzii, îngropate după 1392, domină emisiunile cu un număr mai mic de flori de crin (între trei și o floare de crin)⁴.

Considerăm că, prin dimensiunile lor foarte reduse, relativa obscuritate și dispunerea lor într-o poziție secundară, numărul florilor de crin din scutul de pe revers era departe de a fi un criteriu care să permită unui utilizator din ultimul sfert al secolului al XIV-lea să identifice monetăria sau officina din care provenea o monedă anume, cine era responsabilul care a supervizat emiterea ei și a eventualelor indicii metrologice caracteristice acesteia (standard de greutate și de titlu).

Încercând să identific o anumită monedă a lui Petru I urmând toate „criteriile” enumerate în MBR, am constatat că piese având ca marcate medievale simboluri vizuale identice (de exemplu o globulă/perlă, floare de crin stilizată, cruce etc. deasupra scutului) erau catalogate ca făcând parte din grupe sau sub-grupe complet diferite.

Inițial, nu mi-a fost clar unde era greșeala primară, care a viciat toată construcția ulterioară a clasificării propuse de O. Luchian. Pentru a vedea unde era eroarea de principiu, „am demontat” edificiul construit de O. Luchian până la ultima cărămidă și l-am asamblat din nou, după metodele pe care le-am preluat de la numismații specializați în numismatica bizantină târzie: Philip Grierson, Michael D. Metcalf, Michael F. Hendy și Cécile Morrisson, ca și cele ale reprezentanților școlii numismatice vieneze: Karl Pink, Robert Göbl și Wolfgang R. O. Hahn.

Foarte utile au fost și informațiile pe care le-am aflat despre tehnologiile financiare ale mănăstirilor medievale ai banului, din diverse *Pratiche della mercatura* din secolele XIII-XVI, ca și din lucrările și discuțiile pe care le-am avut cu profesorul Peter Spufford, de la Cambridge, ca și cu dr. Marc Bompaigne, de la Paris, și dr. Lucia Travaini, de la Roma.

Bazat pe aceste date, am încercat „să refac” mecanismele care asigurau funcționarea sistemului monetar moldovenesc din vremea lui Petru I. Am pus în centrul noului proiect de model de clasificare un element, aparent, foarte simplu, criteriile vizuale (simbolurile grafice) pe care le foloseau pentru marcarea și recunoașterea emisiunilor „profesioniștii medievali ai banului” – operatorii monetărilor, agenții fiscalului, zarafii și bancherii, precum și negustorii, dar fără îndoială, și segmente destul de largi ale publicului acelor vremuri, care veneau în contact cu moneda. Este vorba despre așa-numitele mărci „secrete” de monetărie sau officina, precum și de emisiune, adevăratele „chei” cu ajutorul cărora omul medieval se descurca într-un domeniu atât de complicat și plin de riscuri economice. Citite rapid și ușor, ele răspundeau la întrebările sale pragmatice esențiale: „cine”, „unde”, „când” și „cât”? – adică: cine, unde și când a bătut moneda, deci este responsabil de respectarea standardelor legale în uz, și cât valorează o

⁴ Până în prezent rezultatul analizelor efectuate asupra emisiunilor de groși de la Petru I nu confirmă nici ipoteza că numărul de flori de crin ar fi putut juca și rolul de „semne secrete” care să semnaleze modificările conținutului în metal prețios, așa cum se pare că era cazul pe emisiunile de aur maghiare din vremea domniei lui Ludovic I (1342-1382) (Tóth 2003-2005 199-205).

anume monedă individuală, comparativ cu alte emisiuni aparținând aceluiași nominal, bătută în numele aceluiași suveran sau de același atelier.

Analizând evoluția monetăriei medievale moldovenești din secolele XIV-XV într-un context geografic mai larg, constatăm că aceasta era o parte a fenomenului monetar din Europa Centrală a epocii, el însuși fiind o variantă regională a monetăriei occidentale. Acest fapt este atestat de folosirea unor tehnici comune pentru producerea ștanțelor monetare cu ajutorul unor poansoane. Aceste poansoane erau utilizate atât pentru redarea individuală a literelor care alcătuiau legendele monetare, cât și pentru reprezentarea unor elemente figurative heraldice sau a marcajelor de autentificare și control ale emisiunilor amplasate disimulat în cadrul legendelor sau în jurul emblemelor heraldice. Poansoane separate erau folosite pentru imprimarea capetelor de bour heraldice, a urechilor, a ochilor și nărilor acestora, a semilunilor, a florilor de crin heraldice, a crucilor, stelelor, în compunerea rozetelor, a simbolurilor amplasate deasupra și pe laturile scuturilor heraldice.

Cercetând cu atenție monedele, constatăm nu numai capacitatea meșterilor monetari utilizați în monetăria/monetăriile moldovenești din vremea domniei lui Petru I de a produce poansoane de o calitate excepțională, extrem de îngrijite din punct de vedere artistic, de dimensiuni foarte mici, dar și o mare ingeniozitate în improvizarea unor reprezentări complexe, folosind un număr limitat de poansoane. De exemplu, aceleași poansoane cu capete circulare, care lăseau o amprentă globulară, erau folosite pentru redarea rozetelor punctiforme care flancau capetele de bour, a nărilor și ochilor, precum și ca elemente de marcare a ștanțelor disimulate în cadrul legendelor de avers și revers sau, în unele cazuri, a mărcilor de atelier sau emisiune amplasate deasupra sau pe laturile scutului heraldic. Aceleași poansoane, redând flori de crin stilizate, erau folosite pentru redarea acestora pe scuturile heraldice, dar și ca element de marcare a ștanțelor disimulate în legendele de avers și revers sau ca marcaje de atelier sau emisiune amplasate deasupra sau pe laturile scuturilor heraldice de pe revers. La fel s-a procedat și în cazul semilunilor care apar ca mobile heraldice pe reversul unor emisiuni, dar au fost folosite și ca parte a legendelor și a marcajelor de atelier sau emisiune (vezi și unele observații, doar parțial corecte, despre procesul de pregătire al ștanțelor monedelor lui Petru I la Dergaciova 2015-2016 261-268). Această ingeniozitate le permitea meșterilor monetari crearea, cu un minimum de dispozitive auxiliare scumpe, unor ștanțe complexe, dificil de realizat de către un personal cu un grad de calificare limitat.

Studiul emisiunilor monetare moldovenești din timpul domniei lui Petru I pune în evidență și alte elemente de origine occidentală sau central-europeană, folosite în practica controlului administrativ al emiterii monedelor, cum ar fi, de exemplu: sistemul de marcare a producției atelierelor sau officinelor, ca și acela al controlului emisiunilor succesive și al ștanțelor cu ajutorul unor „semne secrete”. Așa cum am arătat deja, aceste marcaje constau în simboluri grafice amplasate pe revers, deasupra și/sau pe laturile scutului heraldic, sub forma unor aparente mobile heraldice, asociate cu capul de bour de pe revers, precum și ca așa-zise „elemente decorative”, inserate în cadrul inscripțiilor monetare de pe avers și revers.

Cum monetăria moldovenească în vremea lui Petru I era la început, iar cea mai mare parte dintre produsele ei ne apar de o calitate tehnică și artistică extrem de ridicată, se pune întrebarea firească de unde au fost preluate atât tehnologiile foarte sofisticate de batere a monedei, cât și sistemul de reglementări administrative care guverna această activitate extrem de specializată, care nu avea nici o tradiție în teritoriile românești situate la Est de Carpați, constituite foarte recent într-o entitate statală. Sub Petru I se desfășura abia un proces incipient de punere a bazelor sau de construcție a instituțiilor statale, fapt care contrastează cu modul sofisticat în care ne apare funcționarea sistemului monetar.

În lipsa unor documente de arhivă ale administrației monetăriei/monetăriilor sau ale vistieriei medievale moldovenești, care au fost distruse în totalitate, ca și a unor referințe de epocă păstrate în eventuale manuale de tipul „*Pratica della mercatura*” sau a unor registre contabile de socoteli private sau publice precum cele din spațiul local, polonez, maghiar sau

genovez, singurele informații viabile pe care le putem obține derivă din analiza complexă a monedelor, care au conservat încrîptate elementele esențiale ale sistemului administrativ care reglementa producția și controlul emisiunilor monetare.

Cu excepția principatului lituanian al Podoliei, condus de dinastia Koriatovič, (Oberländer-Târnoveau, Pârvan 2006-2007 271-280) și a Lituaniei propriu-zise (Kiersnowski 1984/2008 268-321; Remecas 2003 24-51), toți ceilalți vecini ai Moldovei emiteau monedă la sfârșitul anilor 1370 și începutul anilor 1380, când cred că a început să funcționeze monetăria acestui stat. Dintre aceștia, Ungaria și Polonia băteau monede încă de la sfârșitul secolului al X-lea sau începutul secolului al XI-lea (vezi Huszár 1979 *passim* și Gumowski 1960 *passim*), Hoarda de Aur, de la mijlocul secolului al XIII-lea (Ağat 176 *passim*), Rusia Roșie (Halici) de cel puțin un deceniu și jumătate (Paszkievicz 2008 332-333; Križanivskij 2007 45-73), iar Țara Românească, tot de circa un deceniu și jumătate (Iliescu 1972 83-89).

Dintre aceștia, Hoarda de Aur iese din discuție ca o posibilă sursă a modelului pentru sistemul monetar moldovenesc, deoarece atât tehnologia de producție a ștanțelor (bazată pe gravarea directă a acestora), cât și sistemul de control al producției monetare erau de tradiție islamică, venite mai ales din lumea selgiucidă anatoliană și central-asiatică.

Cu toate că fiecare în parte prezenta elemente specifice, monetăriile celorlalți vecini ai Moldovei erau toate de tradiție occidentală, respectiv central-europeană. În ciuda acestui fapt, sistemul de mărci secrete de emisiune folosit în monetăriile din Polonia și Rusia Roșie era diferit de cel ce apare pe monedele moldovenești din vremea lui Petru I. Totuși, standardele metrologice, pentru baterea groșilor „rusești”, în uz în monetăria Rusiei Roșii în vremea contemporanilor lui Petru I, Vladislav de Oppeln (1372-1378), Ludovic I (1379-1382) și Vladislav al II-lea Jagello (1387-1399) au influențat, în mod evident, etaloanele de greutate utilizate pentru baterea primelor emisiuni monetare moldovenești (Docan 1907-1908 119; Moisil 1915c 18; Țabrea 1944 263-276; Iliescu 1964 85; Iliescu 1970 25; Iliescu 1997 76).

Cazul Țării Românești este, oarecum, deosebit. Sistemul „tradițional” de mărci de control al emisiunilor monetare era diferit de cel moldovenesc, el constând din utilizarea unor sigle amplasate în scutul heraldic de pe avers sau în câmpul monetar de pe revers. În vremea contemporanilor lui Petru I de pe tronul muntean – Vladislav I Vlaicu (1364-cca. 1377) și Radu I (cca. 1377-1383), se constată introducerea unui sistem nou de marcaj al emisiunilor, similar sau destul de apropiat de cel folosit în monetăria moldovenească, constând din utilizarea unor simboluri grafice (flori de crin stilizate sau globule/perle), dispuse deasupra sau alături de scutul heraldic de pe reversul monedelor (vezi MBR nr. 18-20, pentru emisiuni de la sfârșitul domniei lui Vladislav I Vlaicu, MBR nr. 33-36, pentru emisiunile domniei asociate a lui Vladislav I Vlaicu și Radu I și MBR nr. 47-50, 64, 66, 68-69, pentru emisiunile lui Radu I).

După o cercetare efectuată sistematic în cursul ultimelor două decenii asupra sistemului de marcare al primelor emisiuni monetare moldovenești, am ajuns la concluzia că acestea prezintă similitudini frapante cu cel utilizat în monetăria maghiară, în cursul baterii dinarilor regelui Ludovic I de Anjou (1342-1382), care au pe revers reprezentarea Sfântului Ladislau. Acest tip de dinari a fost pus în circulație în cele două decenii care au premers sfârșitul domniei sale. Este vorba de tipurile monetare CNH II nr. 94 A-E, 95 A și nr. 96, cărora le corespund tipurile Huszár 1979 nr. 542 a-c, nr. 543 și 543 a și nr. 544, respectiv Pohl 1982 nr. 79 1-3, 4a-g, 5-21, nr. 80, nr. 81.1-2, nr. 82, nr. 83.1-6, nr. 84 și 86.1-2, din cataloagele de referință mai recente⁵.

Baterea acestui tip de denari a fost continuată, scurtă vreme și în primele luni ale domniei reginei Maria (1382-1395), după moartea la 10 septembrie 1382 a lui Ludovic I,

⁵ Am exclus din acest grup emisiunile de tip CNH II 94 E, deoarece acestea sunt falsuri de epocă și pe cele de tip 95 B, care sunt falsuri moderne, vezi Huszár 1979 59 și Tóth 2003b 4-5 și notele nr. 1-2.

emisiunea fiind ilustrată de CNH II nr. 113, Huszár 1979 nr. 566 și Pohl 1982 nr. 111. (pentru existența unor trăsături comune între emisiunile monetare maghiare din vremea ultimilor regi angevini sau din dinastii diverse și cele ale lui Petru I, vezi și Biță 1976-1980 312 și Pârvan 1997 209 și 237, nota nr. 8, cu referințe la monedele reginei Maria sau ale celor de la Sigismund I).

Bazat pe o analiză detaliată a surfrapărilor, structurii și datării tezaurelor care conțin asemenea emisiuni, precum și a elementelor stilistice și a mărcilor de control ale baterii acestora (mărcile de monetărie), Csaba Tóth demonstrează, de o manieră extrem de clară, că denarii cu reprezentarea Sfântului Ladislau pe revers reprezintă, de fapt, ultima emisiune din acest nominal a regelui Ludovic I de Anjou și prima a reginei Maria (1382-1395). Practic, pe această cale, Csaba Tóth desființează ideea, devenită axiomă, a lui L. Huszár și A. Pohl, care considerau că ultima emisiune de denari și oboli ai lui Ludovic I era reprezentată de monedele „cu cap de sarazin” (CNH II nr. 89 A-91, Huszár 1979 nr. 547-552 și Pohl 1982 nr. 89-91) și implicit datarea acestora între anii 1373-1382. Tóth dovedește că denarii cu reprezentarea Sfântului Ladislau au fost emiși vreme de peste două decenii, de la sfârșitul anilor 1360 până la sfârșitul lui 1382, într-o vreme când administrarea financiară și a producției monetare a Regatului Ungariei era dominată de figurile fraților Giacomo (Jacobus) și Giovanni (Johannes) Saraceno (Saracenus), originari din Padova (Tóth 2003a 5-12, Tóth 2003b 1-5, Tóth 2003c 1-8).

În ciuda numărului mare de mărci prezente pe reversul acestor monede, descrise și inventariate în detaliu de către Pohl 1982, ca și a faptului că legenda de avers se prezintă în două variante: a) **M•LODOVICI•R•VNGARIE** (CNH II 96) și b) **•LODOVICI•R•VNGARIE** (CNH II nr. 94 A-D și 95 A), ele pot fi grupate în cinci mari variante de avers:

- Nicio marcă deasupra sau în partea stângă sau dreaptă a scutului (CNH II nr. 96, Huszár 1979 nr. 544, Pohl 1982 nr. 86.1-2) (redată convențional ca **- I - I -**).
- Câte o floare de crin stilizată **♣** deasupra și în partea stângă și dreaptă a scutului (CNH II nr. 94 A și 95 A, Huszár 1979 nr. 542 și 543, Pohl 1982 nr. 79.1-21 și 83.1-6) (redată convențional ca **♣ I ♣ I ♣**) (Fig. 2).
- O stea **★** deasupra scutului și câte o floare de crin stilizată **♣** în partea stângă și dreaptă a scutului (CNH II nr. 94 B, Huszár 1979 nr. 542 a, Pohl 1982 nr. 80) (redată convențional ca **♣ I ★ I ♣**).
- Câte o rozetă **⊗** deasupra și în partea stângă și dreaptă a scutului (CNH II nr. 94 C, Huszár 1979 nr. 542 b, Pohl 1982 nr. 81) (redată convențional ca **⊗ I ⊗ I ⊗**).
- O coroană **👑** cu fleuroane criniforme deasupra scutului și câte o floare de crin stilizată **♣** în partea stângă și dreaptă a scutului (CNH II nr. 94 D, Huszár 1979 nr. 542 c, Pohl 1982 nr. 82) (redată convențional ca **♣ I 👑 I ♣**).

După părerea mea, emisiunea cu legenda de avers **M(oneta)•LODOVICI•R•VNGARIE** (CNH II 96) este cea mai veche din serie și ea se leagă de formularul tradițional din monetăria maghiară, utilizat în mod predominant nu numai în prima parte a domniei lui Ludovic I de Anjou, dar și în vremea tatălui său – Carol Robert de Anjou.

Conform părerii lui Csaba Tóth, la care ader și eu pe deplin, aceste reprezentări, combinate cu monogramele și celelalte simboluri grafice de pe reversul dinarilor lui Ludovic I pe care apare portretul Sfântului Ladislau erau marcaje legate de controlul producției monetare, altfel zis, reprezentau mărci de monetărie și de emisiune individuale ale persoanelor însărcinate cu baterea monedei (arendăși temporari ai monetăriilor) (Tóth 2003c 4).

Pentru cunoscătorii monetăriei moldovenești din vremea lui Petru I este evident faptul că cea mai mare parte a acestor simboluri grafice redată singure sau în combinații variabile, apar și pe toate emisiunile acestui principe, fie că este vorba de cele privind nominalul groșilor sau al fracțiunilor lor, așa-zisele jumătăți de groși.

Până în prezent am reușit să identific 22 de combinații certe de reprezentări grafice care apar redată pe reversul emisiunilor lui Petru I, fiind plasate deasupra scutului heraldic

și/sau în câmpul stâng și/sau în câmpul drept. Ele se grupează în mai multe clase, în funcție de simbolul grafic care figurează deasupra scutului:

- a) **nicio marcă deasupra scutului** (vezi Pârvan, Constantinescu 2010 pl. 2, nr. 19-20; pl. 3, nr. 21-30; pl. 4, nr. 31-36, 38-40; pl. 5, nr. 41-46, 49-50; pl. 6, nr. 51-60; pl. 7, nr. 61-68);
- b) **marca • deasupra scutului** (vezi Pârvan, Constantinescu 2010 pl. 2, nr. 17);
- c) **marca + deasupra scutului** (vezi Pârvan, Constantinescu 2010 pl. 2, nr. 13-14);
- d) **marca ♣ deasupra scutului** (vezi Pârvan, Constantinescu 2010 pl. 2, nr. 13, 15-16; pl. 4, nr. 37; pl. 5, nr. 47-48);
- e) **marca › deasupra scutului** (Inedit Tezaurul de la Buruienesti inv. 1370);
- f) **marca * deasupra scutului** (Știrbu, Stancu 1973-1975 155 nr. 21).

Am ales simbolul reprezentat deasupra scutului ca element definitoriu al marcajului medieval pentru că acesta era plasat în poziția cea mai vizibilă, „de onoare”, fiind cel mai ușor de reperat de către funcționarii statului sau persoanele particulare care foloseau moneda. După părerea mea, aceste semne reprezentau partea esențială a marcajelor secrete utilizate în sistemul administrativ de control al emiterii monedei în Moldova vremii lui Petru I, permițând identificarea rapidă a producției fiecărei officine (monetării, dacă activau în paralel mai multe sau secțiuni din cadrul aceluiași atelier, care activau în paralel sau succesiv), precum și a responsabilului pentru activitatea acestora (respectiv, a arendașului monetăriei) (vezi discuția la Oberländer-Târnoveanu, Pârvan 2006-2007 278).

La rândul lor, există mai multe sub-clase marcate cu combinații de diferite simboluri grafice, plasate în câmpul din stânga și dreapta scutului. Cele mai multe (cele de la punctele b, d-e) apar și intercalate în legende de pe aversul și reversul monedelor lui Petru I.

Dau în continuare descrierea acestor mărci:

Clasa (officina) A

- 1. **Nicio marcă deasupra, în stânga sau dreapta scutului (redat convențional -|-| -)**

Sub-clasa (officina) A1

- 2. **Nicio marcă deasupra scutului / • în câmpul stâng, • în câmpul drept (•|-|•)**

Sub-clasa (officina) A2

- 3. **Nicio marcă deasupra scutului / nicio marcă în câmpul stâng, : în câmpul drept (-|-|:)**

Clasa (officina) B

- 4. **• deasupra scutului / nicio marcă în câmpul stâng, nicio marcă în câmpul drept (-|•|-)**

Sub-clasa (officina) B1

- 5. **• deasupra scutului / • în câmpul stâng, • în câmpul drept (•|•|•)**

Sub-clasa (officina) B2

- 6. **• deasupra scutului / : în câmpul stâng, • în câmpul drept (:|•|•)**

Sub-clasa (officina) B3

- 7. **• deasupra scutului / ♣ în câmpul stâng, -? în câmpul drept (♣|•|?)**

Clasa (officina) C

8. ♣ deasupra scutului / **nicio marcă în câmpul stâng, nicio marcă în câmpul drept (- | + | -)**

Clasa (officina) D

9. ♣ deasupra scutului / **nicio marcă în câmpul stâng, nicio marcă în câmpul drept (- | ♣ | -)**

Sub-clasa (officina) D1

10. ♣ deasupra scutului / **nicio marcă în câmpul stâng, ♣ în câmpul drept (- | ♣ | ♣)**

Sub-clasa (officina) D2

11. ♣ deasupra scutului / ♣ în câmpul stâng, **nicio marcă în câmpul drept (♣ | ♣ | -)**

Sub-clasa (officina) D3

12. ♣ deasupra scutului / ♣ în câmpul stâng, ♣ în câmpul drept (♣ | ♣ | ♣)

Sub-clasa (officina) D4

13. ♣ deasupra scutului / ♣ în câmpul stâng, ♠ în câmpul drept (♣ | ♣ | ♠)

Sub-clasa (officina) D5

14. ♣ deasupra scutului / ♣♣♣ în câmpul stâng, **nicio marcă în câmpul drept (♣ | ♣ | -)**

Sub-clasa (officina) D6

15. ♠ deasupra scutului / ♣ în câmpul stâng, **nicio marcă în câmpul drept (♣ | ♠ | -)**

Sub-clasa (officina) D7

16. ♣ deasupra scutului / ♠ în câmpul stâng, ♠ în câmpul drept (♠ | ♣ | ♠)

Sub-clasa (officina) D8

17. ♣ deasupra scutului / ♡ în câmpul stâng, ♣ în câmpul drept. (♡ | ♣ | ♣)

Sub-clasa (officina) D9

18. ♣ deasupra scutului / ♡ în câmpul stâng, ♠ în câmpul drept (♡ | ♣ | ♠)

Sub-clasa (officina) D10

19. ♣ deasupra scutului / ♠ în câmpul stâng, ♠ în câmpul drept (♠ | ♣ | ♠)

Clasa (officina) D11

20. ♣ deasupra scutului / ♡ în câmpul stâng, ♠ în câmpul drept (♡ | ♣ | ♠)

Clasa (officina) E

21. deasupra scutului / în câmpul stâng, în câmpul drept (| |)

Clasa (officina) F

22. deasupra scutului / nicio marcă în câmpul stâng, nicio marcă în câmpul drept (– | | –)

Pe lângă aceste clase și sub-clase ale emisiunilor lui Petru I descrise mai jos, cu prilejul prelucrării tezaurului de la Buruienești am putut cerceta o serie de monede, din păcate nu foarte bine conservate, care poartă posibile noi seturi diferite de mărci de officină, diferite de cele deja descrise în literatura mai veche sau identificate cu prilejul prelucrării științifice a tezaurului de la Buruienești. Toate par să facă parte din *clasa generică D*. Până la confirmarea lor de eventuale exemplare bine conservate semnalează posibila lor existență:

- 1. deasupra scutului / nicio marcă în câmpul stâng, în câmpul drept (– | |)**
- 2. deasupra scutului / nicio marcă în câmpul stâng, în câmpul drept (– | |)**

După expunerea elementelor pentru identificarea marilor clase și sub-clase ale emisiunilor, utilizând aceleași criterii de identificare a acestora ca și cele folosite de funcționarii contemporani din secolul al XIV-lea însărcinați cu controlul producției monetare moldovenești în vremea lui Petru I, vom trece la prezentarea criteriilor secundare care permit definirea familiilor de ștanțe monetare și a variantelor și sub-variantelor acestora. În acest sens, vom prezenta variațiile mobilelor heraldice prezente pe aversul și reversul monedelor, care permit definirea marilor familii de ștanțe, precum și a variantelor și sub-variantelor acestora.

Voi începe cu analiza diferențierilor mobilelor heraldice reprezentate în scutul reprezentat pe reversul emisiunilor moldovenești, respectiv numărului și amplasarea fasciilor și a numărului de flori de crin.

Din punctul de vedere al mobilelor heraldice dispuse în scutul de pe revers, monedele lui Petru I pot fi clasificate în opt mari grupuri, după cum urmează:

Grupul I	Trei fascii / / 7 flori de crin
Grupul II	Trei fascii / / 6 flori de crin
Grupul III	Trei fascii / / 5 flori de crin
Grupul IV	Trei fascii / / 4 flori de crin
Grupul V	Trei fascii / / 3 flori de crin
Grupul VI	Trei fascii / / 2 flori de crin
Grupul VII	Trei fascii / / 1 floare de crin
Grupul VIII	Flori de crin (număr variabil) / / Trei fascii (poziția celor două câmpuri este inversată)

Cel de-al treilea criteriu utilizat pentru clasificarea emisiunilor moldovenești din timpul domniei lui Petru I este acela al variației mobilelor heraldice reprezentate pe aversul monedelor acestuia.

Până în prezent am reușit să definim 23 de variante ale reprezentărilor de avers. Dăm în continuare lista acestora, așa cum am găsit-o în descrierile din literatura de specialitate mai veche, sau cum le-am identificat, cu ocazia cercetărilor întreprinse în colecțiile numismatice:

1. α Capul de bour între D - ✿
2. $\alpha 1$ Capul de bour între D - ✱
3. $\alpha 2$ Capul de bour între D - ★
4. $\alpha 3$ Capul de bour între D - ♣
5. $\alpha 4$ Capul de bour, fără urechi, între D - ✿
6. $\alpha 5$ Capul de bour între D - •••
7. $\alpha 6$ Capul de bour între ✿ - ♣
8. β Capul de bour între ✿ - C
9. $\beta 1$ Capul de bour între ✱ - C
10. $\beta 2$ Capul de bour între ★ - C
11. $\beta 3$ Capul de bour între ♣ - C
12. $\beta 4$ Capul de bour între ♣ - D
13. $\beta 5$ Capul de bour între ✿ - C
14. $\beta 6$ Capul de bour între ■• - C
15. γ Capul de bour cu lujer de floare de crin în bot D - ✿
16. $\gamma 1$ Capul de bour cu lujer de floare de crin în bot D - ✿
17. $\gamma 2$ Capul de bour cu lujer de floare de crin în bot D - ✿
18. δ Capul de bour cu lujer de floare de crin în bot ✿ - C
19. ϵ Cap de bour fără mobile heraldice
20. ς ✿ între coarnele bourului
21. $\varsigma 1$ ✱ între coarnele bourului
22. ζ ★ între coarnele bourului
23. $\zeta 1$ ★ între coarnele bourului

Având în vedere marea variabilitate a descrierilor mobilierului heraldic pe care o întâlnim în lucrările autorilor anteriori, care, cel mai adesea, nu poate fi verificată din lipsa unei ilustrații sau a calității proaste a acestora, nu excludem faptul că, în realitate, numărul variantelor de reprezentări de revers să fie mai redus.

Ultimul element de care am ținut seama în stabilirea criteriilor de clasificare a monedelor lui Petru I îl reprezintă formularul legendelor (asupra acestui subiect vezi Iliescu 1966 201-212, Petrișor 1986 178 nr. 4-5; Pârvan 1997 212-217). Ele pot fi grupate în șapte mari categorii, după cum urmează:

1. L1 **În limba latină + M: PETRVS WOIWD / + MOLDAVIENSIS sau variante** (Pauzele din legendele prezentate de mine sunt convenționale, pentru a permite individualizarea rapidă de către cititor a formularului utilizat în epocă).
2. L2 **În limba latină + SIM PETRI WOIWOD / + SI MOLDAVIENSIS sau variante.**
3. L3 **În limba latină + SI PETRI WOIWOD / + SI MOLDAVIENSIS sau variante.**
4. LG **Av. în limba latină / Rv. în limba germană + SI PETRI VOIWOD / + MOLDERLANC sau variante.**
5. R1 **Legendă de av. retrogradă în limba latină + IOVIOVIRTEPMIS sau variante.**
6. R2 **Legendă de rv. retrogradă în limba latină + SISNEIVADLOMIS**

sau variante.

**7. R 3 Legende de av. și rv. retrograde în limba latină
IOVIOVIRTEMIS + / SISNEIVADLOMIS + sau variante.**

Pe lângă emisiunile autentice produse de monetăriile oficiale moldovenești din timpul domniei lui Petru I, în cursul ultimului secol numismații au publicat o serie de piese monetare care reproduc, de o manieră stângace sau chiar grosolană, reprezentările de pe aversul și reversul monedelor acestui principe sau legendele acestora. Ele au fost considerate a fi falsuri de epocă, produse de persoane particulare, cu scop fraudulos. Din păcate, criteriul stilistic, „corectitudinea” sau „acuratețea” redării legendelor, precum și aspectul exterior al aliajului monetar din care sunt bătute piesele nu pot constitui indicii infailibile pentru separarea pieselor autentice de falsurile de epocă, deoarece există numeroase monede din grupele VI și VII (având două sau o floare de crin heraldică în scutul de pe revers) al căror stil și execuție tehnică sunt extrem de grosolane, ale căror legende sunt, practic, ilizibile și care sunt bătute dintr-un aliaj în care argintul este prezent în proporții foarte reduse, în privința cărora chiar numismații cu experiență au dificultăți considerabile, când vine vorba să stabilească, cu certitudine, dacă sunt emisiuni autentice sau falsuri. Din literatura numismatică cercetată pentru întocmirea acestui studiu, am reținut un număr de referințe care par să descrie falsuri de epocă (vezi Iliescu 1973-1975 135-142 și site-ul monedero.manesti.cimec.ro/fakes.htm).

Spre deosebire, în ceea ce privește falsurile recente după monedele din Țara Românească din secolele XIV-XV (Oberländer-Târnoveanu 2017-2018 41-65) nu am depistat, până în prezent, decât un singur caz de fals modern după emisiunile lui Petru I, dar nu exclud cu totul ca astfel de piese să existe într-un număr mai mare. Moneda descrisă și ilustrată pe site-ul www.monederomanesti.cimec.ro/fakes.html este o imitație a unui gros de la Petru I, produs prin turnare dintr-un aliaj ușor fuzibil, bazat pe plumb.

Falsurile după monedele lui Petru I le-am clasificat în două mari categorii:

- a) FC – Falsuri contemporane (medievale)**, acestea, la rândul lor, împărțite pe clasele, sub-clasele și grupurile care le-au servit ca prototip.
- b) FM – Falsuri moderne**

Bazat pe principiile enunțate mai jos, în urma analizării informațiilor oferite de literatura publicată până acum (acolo unde calitatea ilustrației, ca și a descrierilor făcute de autori erau suficient de acurate), precum și a celor rezultate din prelucrarea unor descoperiri inedite, cum ar fi, de exemplu, tezaurul de la Buruienești, am realizat un nou sistem de clasificare a emisiunilor monetare ale lui Petru I, principele Moldovei, și a imitațiilor acestora. Noua schemă de clasificare a monetăriei la Petru I este prezentată în detaliu în anexa acestui studiu.

Pentru moment, această schemă de clasificare pe care o propun permite stabilirea rapidă și neechivocă a claselor și sub-claselor monedelor lui Petru I, respectiv a officinelor implicate în producția monetară moldovenească a anilor 1375-1392, a subtipurilor (emisiunilor), a familiilor de ștanțe și, în unele cazuri, chiar individualizarea unora dintre ștanțele folosite pentru baterea monedelor acestui principe. De asemenea, noul sistem de clasificare oferă o primă imagine (calitativă) atât asupra ritmului producției monetare din vremea lui Petru I, cât și a volumului, teoretic, al fiecărei emisiuni, în funcție de numărul de perechi de ștanțe cunoscute, până acum, folosite la baterea ei.

Bazat, în mare măsură, pe detaliile oferite de autorii care m-au precedat, în această fază noul sistem de clasificare este încă unul preliminar. Pentru cunoscătorii domeniului, este notoriu faptul că terminologia folosită de fiecare autor pentru a descrie caracteristicile unor mobile heraldice (de exemplu rozetele/stelele, care apar pe aversul emisiunilor sau disimulate în legendele monetare) prezintă o uriașă variabilitate, ținând, cel mai adesea, de fantezia individuală și cultura generală a autorilor. Din păcate, adesea, identitate reală a

mobilelor heraldice prezente pe monede nu poate fi verificată, din cauza faptului că piesele publicate nu sunt ilustrate corespunzător. Din motive ce țin, mai ales, de performanțele limitate ale tehnicilor folosite pentru realizarea reproducerilor tipografice în secolele XIX-XX, în destule cazuri, chiar și puținele desene sau fotografiile publicate nu sunt de o acuratețe corespunzătoare.

Din experiență pot să afirm că am suspiciuni rezonabile că anumite categorii de emisiuni ale lui Petru I sunt mai mult sau mai puțin sub-reprezentate în literatura de specialitate. Mă bazez pe faptul că, adesea, este extrem de dificil să descrii toate detaliile imprimate pe suprafața monedelor, din cauza calității tehnice rudimentare a ștanțelor folosite pentru baterea unor variante a groșilor, a precarității rezistenței lor la uzură, ca și a unor trăsături individuale ale personalului monetărilor, implicat în baterea propriu zisă a pieselor. Studiind monedele, am constatat că piese care au o parte din legendă foarte lizibilă prezintă „inexplicabile” goluri de imprimare la începutul sau sfârșitul acestuia. Faptul se explică prin felul în care s-a distribuit energia loviturii cu ciocanul asupra ștanței de revers, cât de uniform s-a transmis ea, prin flanul monetar și spre ștanța fixă de avers, cât de uniformă era grosimea pastilei monetare și cât de orizontal era fixată aceasta. În plus, aplicarea loviturii cu ciocanul ținea de anumite caracteristici individuale (dacă era vorba de stângaci sau dreptaci, începători sau persoane rutinate).

În plus, există categorii importante de emisiuni ale lui Petru I ale căror legende prezintă dificultăți de descifrare notorii, din cauza calității reduse a execuției ștanțelor. Este vorba despre toate emisiunile cu aversurile de tip **Y** și **Đ** (cu reprezentarea capului de bour heraldic ținând un lujer de floare de crin în bot) (vezi piesele ilustrate de Pârvan, Constantinescu 2010 pl. 4, nr. 40, pl. 5, nr. 41-46, pl. 6, nr. 52-53, pl. 7, nr. 67). Mari dificultăți în descifrarea legendelor prezintă și unele piese din **clasele A** și **D**, având pe revers un număr redus de flori de crin (de la patru la o singură floare de crin) (vezi piesele ilustrate de Pârvan, Constantinescu 2010 pl. 5, nr. 47-48, pl. 6, nr. 54-60, pl. 7, nr. 61-69).

Este evident faptul că introducerea noului tip de avers, cu reprezentarea capului de bour ținând în bot un lujer de floare de crin, precum și a desenelor monetare cu reprezentarea scutului heraldic cu un număr redus de flori de crin (de la trei la una) a fost însoțită și de o degradare stilistică și tehnică evidentă a execuției monedelor lui Petru I.

Descifrarea legendelor și a unor detalii ale mobilierului heraldic reprezentate pe monedele amintite mai jos este îngreunată suplimentar și de faptul că acestea au fost bătute din aliaje care conțin o cantitate mai redusă de argint și mai mult cupru, fapt ce le expune frecvent la procese de coroziune drastice, care afectează starea lor de conservare și deci, lizibilitatea lor.

Pentru aceste motive, deși există descoperiri importante reunind monede din categoriile la care m-am referit, numărul de piese de acest fel descrise și ilustrate corect și complet pe care poți să-l găsești în literatura de specialitate este mult mai redus decât al acelor aparținând unor subtipuri bătute cu ștanțe executate îngrijit. Din această cauză, s-a ajuns la o distorsionare a proiecției cantitative în prezentarea familiilor de ștanțe pe care am realizat-o.

Sunt convins că, folosind avantajele tehnicii digitale, vom putea realiza în viitor o descriere și ilustrare de mare acuratețe a detaliilor individuale ale poansonelor folosite în monetăria moldovenească a epocii lui Petru I, iar experiența acumulată până în prezent ne va fi de mare folos în descrierea mai precisă a monedelor din categoria celor cu mai puține flori de crin. Asemenea emisiuni sunt predominante în tezaurele de la Corlăteni (com. Corlăteni, jud. Botoșani) sau Mărmureni (com. Oniceni, jud. Neamț). Sunt notorii baterea grosolană și starea de conservare proastă a pieselor din aceste descoperiri și acest fapt este și motivul principal care a determinat evitarea studierii în detaliu și a publicării lor de către numismați.

Înainte de a trece la analiza unor aspecte istorice care decurg din evoluția producției monetare moldovenești din vremea domniei lui Petru I, așa cum sunt ele puse în

evidență de noua schemă de clasificare a emisiunilor acestui principe, aş dori să mă opresc asupra discutării unor detalii stilistice, care reflectă atât schimbările care au avut loc în cadrul personalului angajat al monetăriei/monetărilor moldovenești în vremea lui Petru I, cât și etape cronologice distincte care au avut loc în desfășurarea acestui proces.

Chiar la o analiză superficială, se poate constata că din punct de vedere stilistic, monedele principelui Moldovei Petru I fac parte din cinci mari familii stilistice:

- I. Stilul „elegant”. Din această familie fac parte majoritatea monedelor din clasa **A**, **B**, **C**, **D**, **E** și **F** și sub-clasele aferente lor, cu excepția celor din seria celor care au aversuri de tip **γ** și **δ** sau reprezentarea unei singure flori de crin în scutul heraldic de pe revers (vezi piesele ilustrate de Pârvan și Constantinescu 2010 pl. 1, nr. 1-10, pl. 2, nr. 11-20, pl. 3, nr. 21-30, pl. 4, nr. 31-40). O fază mai târzie în evoluția organică a acestui stil este reprezentată de monedele din **clasa A**, având pe revers două flori de crin heraldice (vezi piesele ilustrate de Pârvan și Constantinescu 2010 pl. 5, nr. 49-50, pl. 6, nr. 54-57, 59-60, pl. 7, nr. 61 și 67, precum și observația lui Al. Pânzar privind moneda MA5a0004, <http://monederomanesti.cimec.ro/pm.htm>). În ciuda celor afirmate mai jos, gravorii care au executat ștanțele folosite pentru baterea unor monede aparținând grupului cu două flori de crin în scut prezintă și evidente influențe stilistice din partea meșterilor care au introdus un nou stil, caracteristic emisiunilor care au aversuri de tip **γ** și **δ** (cu reprezentarea heraldică a capului de bour ținând un lujer de floare de crin în bot). Această influență este mai vizibilă în ceea ce privește redarea reprezentărilor heraldice de reversuri (vezi piesele ilustrate de Pârvan, Constantinescu 2010 pl. 5, nr. 49-50, pl. 6, nr. 51 și 60).
- II. Stilul „grosolan” reunește monede din **clasele A** și **D**, având aversuri de tip **γ** și **δ** (cu reprezentarea heraldică a capului de bour ținând un lujer de floare de crin în bot) (vezi, de exemplu, monedele ilustrate de Pârvan și Constantinescu 2010 pl. 4, nr. 40, pl. 5, nr. 41-46, pl. 6, nr. 51-53 și pl. 7, nr. 67). Aceeași afiliere stilistică se constată și în cazul emisiunilor care poartă legende retrograde, indiferent, dacă este vorba de cele de pe avers, revers sau de pe ambele fețe ale monedei, indiferent de faptul că piesele poartă pe revers marcaje de officină diferite (legendele **R1-3** din clasificarea noastră), precum pentru monedele care au pe revers legenda germană (tipul **LG**).
- III. Stilul „degradat A” este reprezentat de unele emisiuni din **clasa D** caracterizate de o execuție grosieră a ștanțelor, dar cu legende, încă, cvasi-lizibile (vezi, monedele ilustrate de Pârvan, Constantinescu 2010 pl. 5, nr. 47-48).
- IV. Stilul „degradat B” este reprezentat de unele emisiuni din **clasa A** caracterizate printr-o execuție foarte grosieră a ștanțelor, dar care au legende mai degrabă ilizibile (vezi, monedele ilustrate de Pârvan, Constantinescu 2010 pl. 6, nr. 58, pl. 7, nr. 62-66).
- V. Stilul „primitiv” este reprezentat de unele emisiuni din **clasa A** caracterizate de o execuție extrem de rudimentară a ștanțelor, care prezintă pe ambele fețe pseudo-legende, inscripții alcătuite din imitații stângace ale literelor alfabetului latin sau cu reprezentări grafice obscure, dovedind faptul că gravorul era complet analfabet (vezi, monedele ilustrate de Pârvan, Constantinescu 2010 pl. 7, nr. 68-69).

Pentru a înțelege mai bine etapele evoluției stilistice a emisiunilor lui Petru I este necesar să abordăm, mai întâi, problema cronologiei relative a activității monetare a Moldovei în timpul domniei sale. Datarea începutului activității monetare a lui Petru I a constituit obiectul unei controverse științifice, în care cei doi protagoniști s-au situat și menținut pe pozițiile inițiale, în ciuda acumulării de informații, care le-ar fi permis să-și nuanțeze punctele de vedere. Într-o serie de contribuții, O. Iliescu a încercat să acrediteze ideea că Petru I a început să exercite dreptul de a bate monedă după 1377, în urma eșecului

unei presupuse expediții halicieno-poloneze de cucerire a Moldovei (Iliescu 1964 76; Iliescu 1970 25; Iliescu 1997 76-77). Principalul său argument în favoarea datării debutului activității monetare a lui Petru I îl reprezenta structura tezaurului descoperit în 1912 la Siret (jud. Suceava), a cărui îngropare o pune în legătură cu „atacul” din 1377 și din care lipseau total monedele moldovenești. Tezaurul conținea doar monede străine: groși de Praga emiși de către Venceslas al II-lea (1278-1305), Ioan I (1311-1346) și Carol I (1346-1378), kwartnici emiși la Lwow de Cazimir al III-lea (cca 1365-1370) și Ladislau de Opeln (duce al Rusiei Roșii numit de Ludovic I de Anjou) (1372-1378), precum și ducați de la Vladislav I Vlaicu, domnul Țării Românești (1364-cca 1377) (Moisil 1915c 14-15).

Ipoteza lui O. Iliescu a fost acceptată de numismați, ca fiind foarte plauzibilă, dar a fost contestată de istoricul Ștefan S. Gorovei, care bazat pe reanalizarea izvoarelor privitoare la așa-zisa campanie a lui Vladislav de Opeln în Moldova, a dovedit că evenimentul de care era legată ascunderea tezaurului de la Siret/1912 nu a avut loc, în realitate. După părerea lui Gorovei, activitatea monetară a lui Petru I a început numai după depunerea jurământului de vasalitate față de regele Poloniei – Vladislav al II-lea Jagello, după 26 septembrie 1387, când ar fi primit și dreptul de a bate monedă de la suzeranul său (Gorovei 1978 567-571; Gorovei 1997 196-200).

În realitate, ambele teorii sunt contrazise de informațiile oferite de descoperirile numismatice și de unele izvoare istorice. Astfel, cercetările recente au demonstrat că tezaurul de la Siret/1912 conținea nu doar groși de Praga de la Venceslas al III-lea, ci și de la urmașul său, Venceslas al IV-lea (1378-1419). Aceștia din urmă prezintă urme de uzură datorate circulației, semn că au ajuns în Moldova, la ceva vreme după emiterea lor. Identificarea prezenței monedelor lui Venceslas al IV-lea în descoperirea de la Siret modifică sensibil datarea ascunderii sale, plasând-o la cel puțin câțiva ani după 1378 (Oberländer-Târnoveanu, Constantinescu, Pârvan 2009 187-212). Prin urmare, tezaurul de la Siret/1912 nu poate constitui o sursă documentară irefutabilă, care să permită datarea începutului monetăriei moldovenești după 1377, cum s-a crezut până acum. Anticipând, trebuie să menționez faptul că datarea propusă de O. Iliescu era, totuși, foarte aproape de ceea ce rezultă din analiza descoperirilor monetare conținând emisiuni de la Petru I, pe care le-am avut la dispoziție.

Ipoteza lui Șt. S. Gorovei, după care emiterea monedelor lui Petru I a început de abia după 26 septembrie 1387, este categoric contrazisă de două documente numismatice excepționale ca sursă de informații privind faza timpurie a monetăriei moldovenești – tezaurele de la Scobinți (jud. Iași) (Biță 1976-1980 306-312; Butnariu 2001a 51) și Buruienești (jud. Neamț) (Petrișor 1986 176-180). Ascunderea acestor tezaure poate fi datată cu destulă precizie, datorită prezenței în cadrul lor a monedelor maghiare de la regina Ungariei, Maria I. Este vorba de denari și oboli bătuți între anii 1383 și 1385 (tipurile CNH II 114-115, Huszár 1979 566-568; Pohl 112.1-10 și nr. 113). Ascunderea ambelor tezaure poate fi plasată în intervalul 1383-1385 sau la scurtă vreme după 1385, deci, oricum, cu câțiva ani înainte de depunerea jurământului de vasalitate al lui Petru I față de regele Poloniei, Vladislav al II-lea Jagello. În mod cert, amploarea, dinamismul și diversitatea activității monetare timpurii a lui Petru I, din perioada anterioară anilor 1383-1385, sunt confirmate de compoziția ambelor tezaure.

În ceea ce privește ideea pretenției concederii a dreptului lui Petru I, sau oricărui alt voievod moldovean care i-a urmat, de către regele Poloniei Vladislav al II-lea Jagello, faptul este categoric infirmat de un izvor polonez mai târziu, din 1514, dar bazat, fără îndoială, pe documente existente atunci în arhivele regale de la Cracovia. Solicitându-i-se de către Stanislaw mareșalul de Chodecz, capitan al Lwowului, să-i interzică lui Bogdan al III-lea să mai bată monedă devalorizată, care producea pierderi populației și fiscului din Polonia, regele Sigismund I cel Bătrân îi răspunde de la Minsk, pe 26 iulie, că: „*De moneta, quam*

Valachus cudit, ad nos non pertinent, liberum ei est, id pro suo commodo facere, nec opus est nostris prohibere, ut eadem utantur...” (Hurmuzaki III/2 166 nr. 155).

Dacă regii Poloniei ar fi acordat, vreodată, principilor Moldovei dreptul de a bate monedă, atunci acest fapt ar fi fost cunoscut și invocat ca un argument pentru temeinicia legală a solicitării de a opri emiterea lor, în cazul încălcării normelor general acceptate despre exercitarea acestui drept (corect, cu bună credință).

Un element important care permite identificarea celor mai timpurii emisiuni ale lui Petru I și creionarea unei cronologii relative a acestora îl reprezintă studiul structurii tezaurelor de la Schinetea, Buruienești și a celui de la Șanței/1929 (distr. Kaunas/Kowno, Lituania) (Darkevič, Soboleva 1973 83-95; Remecas 2003 67-69). Acesta din urmă conține, pe lângă emisiuni de la Petru I, din **clasa A (grupa I)** și **sub-clasa D3** și monede lituaniene anonime, din tipul cu vârful de lance cruciferă/legenda slavonă ПЕЧАТb, databile după 1386⁶.

Prin bogăția și diversitatea de serii distincte de groși și ½ groși de la Petru I, marcate cu numeroase semne de officina și de emisiune, tezaurul de la Buruienești este o adevărată arhivă a activității monetăriei/monetărilor în faza de început a acestora. Pe baza acestei descoperiri, coroborată și cu analiza stilistică și metrologică a emisiunilor monetare ale lui Petru I, putem să stabilim nu numai care au fost seriile timpurii, dar chiar și să reconstituim o cronologie relativă a succesiunii acestora.

În componența tezaurelor de la Scobinți și Buruienești domină net monedele din seriile timpurii, a căror emitere începuse anterior anului 1383 și continua, cu anumite modificări și spre 1385. Este vorba despre emisiunile aparținând **claselor A, B, C, D și E**, precum și sub-claselor aferente lor, având pe revers între 7 și 5 flori de crin (**grupele I-III** din clasificarea noastră). În cadrul tezaurului de la Buruienești majoritatea zdrobitoare a acestor piese se păstrează într-o stare de conservare bună sau foarte bună, prezentând doar ușoare urme de uzură datorate circulației. Acest fapt este o dovadă că au fost teaurizate și depuse în pământ la scurtă vreme după emiterea lor. În tezaurul de la Buruienești piesele din emisiunile timpurii reprezintă 96% din totalul monedelor moldovenești. În aceeași descoperire, exemplarele aparținând seriilor mai târzii, emise între 1383-1385 (**grupele IV-V**, având patru sau trei flori de crin în scut) constituie doar 4% din total (Petrișor 1986 176). În loturile păstrate din tezaurul de la Scobinți monedele din **grupele I-III** din clasificarea noastră reprezintă 99,95%, fiind reprezentate numai exemplare din **clasa A și sub-clasa**

⁶ Identificarea emitentului de tip vârful de lance cruciferă/legenda slavonă ПЕЧАТb a constituit obiectul unei lungi polemici între istoricii și numismații care se preocupă de evoluția monetăriei timpurii a Marelui Ducat al Lituaniei. Astfel, Sajauskas, Kaubrys 1993 38-39 atribuie monedele de acest tip ducelui Algirdas (1345-1377). Ipoteza este total contrazisă de datarea tezaurelor conținând acest tip de emisiuni, vezi Paszkiewicz 2005 34-38 și 40. Darkevič, Soboleva 1973 90-92, considerau că monedele de acest tip au fost bătute la Kaunas/Kowno de către ducele Vytautas/Witold între anii 1387-1392. Kiersnowski 1984 149-150/2008 286-291 și Remecas 2003 70 le-au pus pe seama lui Vytautas (Witold), duce de Trakai și le datează post august 1393-1401. După Paszkiewicz 2005 37, monedele au fost emise la Kaunas în anii 1392-1394/1395. Aceste ultime ipoteze sunt contrazise de cronologia și starea de conservare a monedelor lui Petru I din tezaurul de la Șanței, deoarece, așa cum o arată compoziția tezaurelor de la Scobinți și Buruienești, emiterea monedelor din **sub-clasa D3** s-a petrecut ante 1383-1385, dacă nu chiar la sfârșitul anilor 1370 sau începutul anilor 1380. În lumina celor expuse mai jos, un posibil candidat ca emitent al monedelor de tip vârful de lance cruciferă/legenda slavonă ПЕЧАТb ar putea fi, mai degrabă, Skirgaila (1387-1392), regentul lui Jagello (Jogaila) pentru Marele Ducat al Lituaniei, după alegerea lui ca rege al Poloniei.

Identificarea emitentului monedelor de tip vârful de lance cruciferă/legenda slavonă ПЕЧАТb (care poartă legende retrograde) are o importanță specială și pentru numismatica moldovenească a epocii lui Petru I, deoarece pot contribui la elucidarea originii legendelor **L2** și **L3** ale monedelor sale, care conțin versiunea latină - **SIGILLUM** a termenului slavon ПЕЧАТb.

D2. Componenta moldovenească a tezaurului de la Șanțeei conține numai emisiuni din **grupul I** al **clasei D2**, păstrate într-o stare de conservare excelentă, semn că au ajuns în Lituania la scurtă vreme după baterea lor.

Structura tezaurului de la Buruienești, Scobinți și Șanțeei dovedește că, în jurul anilor 1383-1385 sau imediat după, marea masă a emisiunilor lui Petru I aflate în circulație atât în Moldova, cât și în afara granițelor era constituită din emisiuni aparținând **grupurilor I-IV** ale claselor **A, B, C, D** și **E** și sub-claselor aferente lor.

Descoperirile de la Scobinți și Buruienești confirmă faptul că începutul emiterii groșilor lui Petru I având aversuri de tip **γ** și **δ** (cu reprezentarea capului de bour heraldic ținând în bot un lujer de floare de crin) și cu reversuri din **grupele IV-V** (având puține flori de crin pe revers, respectiv – patru, trei), precum și intrarea în acțiune a gravorului care a produs ștanțele cu inscripții retrograde (**R1 - R3**) s-au petrecut de asemenea înainte de 1385. Cu toate acestea, ținând seama de proporția redusă a exemplarelor de acest fel în aceste descoperiri, putem conchide că, la momentul în care au fost ascunse tezaurele menționate, procesul de producție a monedelor cu aversuri de tip **γ** și **δ** se găsea încă într-o fază incipientă, aceste piese reprezentând doar o mică fracțiune a numerarului autohton care circula în Moldova anilor 1383-1385. Baterea monedelor din **grupele IV** și **V** reprezintă o perioadă de tranziție de la etapa timpurie spre faza târzie a monetăriei lui Petru I, caracterizată prin emiterea de groși purtând pe revers reprezentarea a mai puține flori de crin în scutul heraldic (două sau una).

Structura tezaurului de la Buruienești, ca și cea a lotului păstrat din tezaurul de la Scobinți, dovedește faptul că emisiunile având în scutul de pe revers numai două sau o singură floare de crin (**grupele VI-VII**), precum și cele cu legende de revers în limba germană (**LG**) au fost puse în circulație după 1385/1386 și au continuat să fie bătute până la sfârșitul domniei lui Petru I (1391 - începutul lui 1392). Aceste elemente au fost continuate și de monetăria lui Ștefan I (1394-1399), semn că era vorba de inovații târzii. (vezi și Petrișor 1986 176; Pârvan 1997 204-240; Pârvan, Constantinescu 2003-2005 225-286).

Din păcate, în lipsa unor descoperiri de tezaure conținând emisiuni târzii ale lui Petru I databile mai precis între anii 1385/1386 și 1392 (ascunderea tezaurului de la Rachelu, București-Giulești, Roșiorii de Vede, Mărmureni și Corlăteni s-a petrecut, cel mai devreme, între 1386 și 1392, dar în unele cazuri acest fapt a avut loc chiar mai târziu, în anii 1396-1397 sau între 1401-1409), schemele cronologice propuse anterior de către Katiușa Pârvan pentru datarea emisiunilor având reprezentate două sau o floare de crin în scutul de pe revers rămân, deocamdată, pur ipotetice.

Componenta descoperirilor monetare analizate confirmă, doar parțial, ipoteza lui Octavian Iliescu, însușită apoi de toți numismații care s-au ocupat de monedele lui Petru I, după care cele mai vechi emisiuni ale acestui principe le-au constituit piesele purtând pe revers scutul heraldic cu șapte flori de crin (Iliescu 1970 25). După părerea mea, prima emisiune monetară a lui Petru I (de altfel de scurtă durată, după cum o demonstrează raritatea extremă a pieselor, cunoscute în prezent doar în cadrul tezaurului de la Buruienești) o reprezintă groșii cu legenda **+ M: PETRVS WOIVD / + MOLDAVIEIVSIS – M(oneta) lui Petru, voievodul moldovenesc**, care face parte din **clasa A**, având doar cinci flori de crin în scutul de pe revers (Fig. nr. 3). Această formulă, conținând cuvântul *Moneta* sau *Monita*, era uzuală în anii 1370-1380 atât în monetăriile din Ungaria, Rusia Roșie, Polonia, cât și în Țara Românească și era firesc să fie adoptată atunci când a început activitatea monetară a Principatului Moldovei, fiind preluată odată cu modelul de organizare a producției monetare, cu tehnicile aferente procesului și cu sistemul metrologic.

Formularul inițial, bazat pe utilizarea termenului *MONETA* va fi reluat în monetăria moldovenească de abia după circa 30 de ani, cu ocazia reformei monetare a lui Alexandru I și se va menține până în vremea lui Ștefan cel Mare.

Tot în urma studiului tezaurul de la Buruienești putem obține repere cronologice relative la succesiunea schimbărilor produse în formularul legendelor monetare ale lui

Petru I. Prima versiune a legendei monedelor acestui voievod – **+ M: PETRVS WOIWD / + MOLDAVIENSIS** – a fost rapid înlocuită cu o nouă legendă, tot în limba latină – **L2: + SIM PETRI WOIWOD / + SI MOLDAVIENSIS** sau variante ale acesteia – descifrată ca: **Si(gillum) Petri Woi(e)wod(a)/ Si(gillum) Moldaviensis**. Utilizarea acesteia este dominantă pe toate emisiunile de groși aparținând **claselor A, B, C, D** și sub-variantelor aferente acestora, făcând parte din **grupele I-II**, iar folosirea ei devine mai puțin comună pe monedele din **grupele III-VII**, unde este folosită alternativ, alături de legenda **L3 + SI PETRI WOIWOD / + SI MOLDAVIENSIS** sau variante (vezi și Iliescu 1966 207-208).

Legenda **L3** este frecvent asociată cu utilizarea aversurilor de tip **γ** și **δ**. Bazându-ne pe cronologia tezaurului de la Buruienești putem data introducerea legendei **L3** tot în intervalul 1383-1385, dar folosirea ei devine foarte frecventă numai pe emisiunile târzii, din perioada 1386-1392, după cum o arată piesele din componența tezaurului de la Rachelu, Mărmureni și Corlăteni (vezi Știrbu, Stancu 1973-1975 143-166; Pârvan 2003 431-446; Pârvan 1997 204-240; Pârvan, Constantinescu 2000-2001 627-657; Pârvan, Constantinescu 2003-2005 225-286).

Originea modelului acestei insolite formule a legendelor **L2** și **L3** de pe monedele lui Petru I, Ștefan I și primele emisiuni ale lui Alexandru I a fost identificată de O. Iliescu în monetăria rusească (Iliescu 1966 207), doar că acolo, cu rare excepții, termenul **ΠΕЧАТЪ** apare numai după anii 1380 și mai ales în secolul al XV-lea, când versiunea lui latină se folosea deja în Moldova și în Lituania sau ieșise deja demult din uz. Foarte probabil că avem de-a face cu un împrumut rusesc, dar cu unul venit indirect, prin intermediul Lituaniei, țară cu care Moldova avea strânse conexiuni în cea de-a doua jumătate a secolului al XIV-lea (vezi Gorovei 1997 151-161).

B. Paszkiewicz considera că termenul **ΠΕЧАТЪ** figurat pe monedele rusești sau lituaniene avea, în epocă, înțelesul de „monedă cu putere circulatorie” (i.e. „legală”), echivalentul termenilor „moneta nova” din monetăriile occidentale ale vremii (Paszkiewicz 2005 35). După părerea mea, cuvântul **ΠΕЧАТЪ / SIGILLUM** are aici accepțiunea corespunzătoare termenilor de „**cuneus – conio/cunio**” din latina medievală sau **χάραγμα** din greaca bizantină, care aveau atât înțelesul tehnic de „**ștanță monetară**”, cât și cel legal-administrativ de „**tip monetar**” – adică totalitatea inscripțiilor și reprezentărilor de pe o monedă, care atestă și garantează autenticitatea ei (*emanată de la o putere politică legal îndreptățită să bată și să pună în circulație monedă*) și puterea de circulație legală pe tot teritoriul statului, putând fi folosită atât în cadrul operațiunilor între particulari, cât și în cele cu autoritățile de stat.

Unitatea stilistică a emisiunilor din **clasele A, B, C, D, E și F**, cu excepția seriilor care au aversuri de tip **γ** și **δ**, precum și a celor făcând parte din ceea ce am numit „stilurile degradat A, B și primitiv”, dovedește faptul că ștanțele monetare folosite pentru baterea lor au fost produse *numai de membrii aceleiași echipe tehnice, care a venit în Moldova odată cu înființarea monetăriei acestui stat*, în vremea lui Petru I, sau de către un personal calificat, format de către aceștia, foști ucenici care se străduiau să imite cât mai bine modelele poansoanelor măștrilor, când cele vechi deveneau inutilizabile. *Această echipă a rămas activă pe toată perioada în care s-au emis monedele reprezentate în tezaurul de la Buruienești*, care constituie cea mai relevantă descoperire numismatică privind faza de început a monetăriei moldovenești de care dispunem în prezent. Aceasta înseamnă că ea a fost în activitate pe tot parcursul anilor 1383-1385 și chiar după. Există indicii temeinice pentru a putea considera că cel puțin unii membri ai echipei inițiale sau foști colaboratori ai lor au rămas în continuare să lucreze în **officina A** și după 1385-1386, în vremea producerii unor serii distincte stilistic de groși din **clasa A**, având pe revers reprezentarea a două flori de crin (vezi piesele ilustrate de Pârvan și Constantinescu 2010 pl. 5, nr. 49-50, pl. 6, nr. 59-60, pl. 7, nr. 61). După cum a remarcat Alexandru Pânzar, ștanțele acestora au fost realizate de același gravor care executase și ștanțele necesare baterii groșilor din **clasa A, grupa a III-a** (cu cinci flori de crin pe revers). Cu toate acestea, nu putem să nu

remarcăm, totuși, existența unei evoluții stilistice, care a degenerat odată cu trecerea unei perioade destul de îndelungate de la debutul activității monetăriei.

Studiind cu atenție toate detaliile stilistice (forma literelor, modalitățile de redare a desenului monetar), sistemul de evidențiere a officinelor și de marcarea emisiunilor prezente pe emisiunile lui Petru I aparținând **claselor A, B, C, D, E**, precum și sub-claselor corespunzătoare lor, din **grupele I-III**, am constatat că acestea pun în evidență similitudini frapante cu cele întâlnite pe denarii din tipul cu reprezentarea Sfântului Ladislau, emiși în ultima parte a domniei lui Ludovic I de Anjou, regele Ungariei, mai exact cu cele ale căror ștanțe au fost executate de gravori de tradiție italiană. În monetăria maghiară a celei de-a doua jumătăți a secolului al XIV-lea se pot distinge destul de clar activitățile unor monetari de tradiție italiană și germană, care la rândul lor erau legați de grupări de întreprinzători internaționali, implicați în activități economico-financiare la scară mare: minerit, baterea de monedă, strângerea impozitelor, arendarea vămirilor, etc. În multe cazuri nu aveau doar afaceri într-o țară și, adesea, datorită cunoștințelor lor specializate și forței lor economice, ajungeau să joace un rol politic și administrativ foarte important pe plan intern și internațional.

Existența unor asemenea trăsături stilistice și tehnice comune între emisiunile maghiare și moldovenești din anii 1370-1380 se poate explica numai prin deplasarea în Moldova a unui grup de tehnicieni specializați în producția de monedă, ca și a altor experți în domeniul administrației financiare, necesari instalării și funcționării unei monetării și pentru exploatarea beneficiilor financiare generate de o astfel de întreprindere. În Evul Mediu, baterea și punerea și retragerea în/din circulație a monedei erau activități cvasi-industriale, implicând un aparat tehnic și administrativ important, care interacționa atât cu autoritățile politice și administrative, cât și cu publicul beneficiar al producției monetare.

Chiar dacă, în mare măsură, baterea propriu-zisă de monedă era o activitate cu caracter strict economic, vizând câștigul, în ultimă instanță „o afacere”, deplasarea din Ungaria în Moldova a unui grup de „tehnocrați” ai producției și distribuției monetare, legați de tradițiile italiene, nu se putea face fără acordul și colaborarea cu autoritățile politice moldovenești și, în mod cert, numai la invitația lor. Fiind teoretic, o activitate economică „privată”, nu cred că plecarea unui grup de specialiști în altă țară pentru a pune în funcțiune o monetărie necesita aprobarea formală a autorităților maghiare, dar având în vedere implicațiile politice, economice și simbolice ale baterii de monedă proprie de către un principe străin din vecinătate, este puțin probabil ca acest lucru să se fi petrecut fără știrea și acordul regelui Ungariei. Mai mult decât atât, ținând seama de situația din Cnezatul Podoliei, vecinul de nord-est al Moldovei, unde dinastul lituanian Constantin Koriatiovič a bătut în perioada 1380-1391 monede de argint, care prezintă pe revers un scut despicat presărat cu flori de crin stilizate, surmontat de o stea cu cinci raze, în calitate de vasal al regelui Ungariei, Ludovic I de Anjou, considerăm că activitatea monetară a lui Petru I a fost legată tot de o concesiune angevină, ca parte a recunoașterii suzeranității maghiare. Reluarea legăturilor politice cu Ungaria s-a petrecut în jurul anului 1378. (Oberländer-Târnoveanu, Pârvan 2005-2007 271-280; pentru raporturile moldo-maghiare din anii 1370-1382 și problema vasalității lui Petru I față de coroana maghiară, vezi Papacostea 1986 571-582 și Eremia 2010 68-72). Vedem acum, analizând în detaliu emisiunile monetare timpurii ale lui Petru I, că nu a fost vorba doar de acordarea unui drept seniorial și a unui blazon, ci și de faptul că Ungaria s-a implicat și în sprijinirea tehnică și administrativă a punerii în funcțiune a primei monetării moldovenești.

În lipsa totală a izvoarelor scrise privind funcționarea primei monetării, singurul posibil răspuns la întrebarea când a avut loc venirea în Moldova a grupului care a demarat activitatea monetară a lui Petru I îl oferă tot informațiile care pot fi obținute de pe monede. Am arătat deja că cele mai evidente paralelisme între primele serii de monede ale lui Petru I se pot regăsi pe emisiunile târzii de denari ai lui Ludovic I, inclusiv cea mai mare parte a

simbolurilor folosite pentru marcarea officinelor. Acest fapt nu putea să aibă loc decât înainte de septembrie 1382, data morții lui Ludovic I.

După părerea mea, deschiderea primei monetării moldovenești a avut loc în jurul anului 1378, la scurtă vreme după recunoașterea vasalității față de Ungaria, iar prima emisiune purta legenda **+M: PETRVS WOIRD / +MOLDAVIENSIS**, calchiată după cea a denarilor lui Ludovic I. O asemenea datare timpurie (nu departe de data propusă de Octavian Iliescu), este și în concordanță cu datele furnizate de analiza evoluției producției monetare timpurii a lui Petru I. Compoziția tezaurului de la Buruienești, coroborată cu studiul mărcilor de officină și emisiune, al ștanțelor, indică faptul că deja înainte de anii 1383-1385, fuseseră emise numeroase serii de groși, cu multe variante, implicând utilizarea a zeci de perechi de ștanțe, în mai multe officine (vezi Anexa nr. I). Oricât de intens ar fi putut fi ritmul producției în noua monetărie, implicarea folosirii atâtor semne de marcat (care se schimbau periodic, semestrial sau anual), ca și numărul considerabil de ștanțe utilizate, nu puteau avea loc decât în decursul a câțiva ani.

Primul moment de ruptură stilistică în activitatea monetărilor lui Petru I s-a produs odată cu introducerea unei reprezentări de pe avers modificate, cea cu capul de bour ținând în bot un lujer de floare de crin – un element vizual foarte proeminent, semnalizând schimbări de substanță. Modificarea desenului monetar al aversului se leagă de mai multe modificări, nu numai stilistice, între care folosirea tot mai frecventă a legendei **L3**, degradarea calității execuției ștanțelor, a tehnicilor de batere, în general, fiind însoțită și de o reducere a conținutului mediu de argint și, implicit, și de cea a greutateii medii a pieselor individuale.

Judecând după unele elemente ale grafiei legendelor, ale stilului gravurii, meșterul care a produs ștanțele necesare baterii groșilor cu capul de bour ținând în bot un lujer de floare de crin și echipa sa au venit din spațiul polonez. Noul meșter monetar a început să activeze, în paralel cu vechea echipă venită din Ungaria, în intervalul 1383-1385, mai degrabă spre sfârșitul acestei perioade, dar a continuat să fie implicat în baterea monedelor lui Petru I și după 1385/1386. Inițial a lucrat la o scară mai redusă, dar, în etapa de după 1385/1386 devine tot mai implicat în producția monetară moldovenească. A executat ștanțe folosite în **officinele (clasele) A, B, D, D2 și D4**.

Modificări stilistice și mai profunde în evoluția producției monetare a lui Petru I s-au produs după 1385-1386, spre sfârșitul domniei voievodului, când au început să activeze trei echipe de monetari improvizați, recrutați din mediul zlătarilor locali de la țară, foarte posibil chiar din rândul robilor țigani, semi-analfabeți sau analfabeți, fără nici o pregătire tehnică și lipsiți de talentul artistic cerut de meseria de creator de ștanțe.

Echipa stilului numit convențional „degradat A” este reprezentată de unele emisiuni din **clasele D**, având pe revers două flori de crin stilizate, ilustrate de Pârvan, Constantinescu 2010 pl. 5, nr. 47-48. În mod evident, gravorul ștanțelor nu a avut nici o legătură cu tradițiile artistice și tehnice ale celor care au creat anterior ștanțe folosite în **officina D** și, în monetăria lui Petru I, în general. Titlul aliajului de argint al celor două monede analizate este mai redus, dar nu fundamental deosebit de cel al altor emisiuni târzii cu două flori de crin pe revers, ca să le suspectăm de a fi falsuri. De asemenea, legendele sunt cvasi-lizibile. Eventuala cercetare a distribuției monedelor din acest grup ar putea lămuri problema dacă nu cumva ele au fost bătute într-o monetărie improvizată, deschisă pentru a produce numerar necesar finanțării unor operațiuni militare (lupte interne între facțiuni dinastice spre sfârșitul domniei lui Petru I).

Echipa stilului numit convențional „degradat B” este reprezentată de unele emisiuni din **clasa A**, având pe revers două flori de crin stilizate, ilustrate de Pârvan, Constantinescu 2010 pl. 6, nr. 58, pl. 7, nr. 62-66. Și în acest caz, este clar faptul că gravorul ștanțelor nu a avut nici o legătură cu tradițiile artistice și tehnice ale celor care au creat anterior ștanțe

folosite în **clasa A** și, în monetăria lui Petru I, în general. Titlul aliajului de argint al celor patru monede analizate este prea înalt, ca să le suspectăm de a fi falsuri. Pe toate exemplarele pe care le-am putut studia am constatat că legende sunt aproape ilizibile.

Ca și în cazul precedent, ne putem întreba dacă nu avem de a face cu producția unui atelier improvizat, destinat să producă numerarul necesar unor operațiuni militare.

Am lăsat intenționat la sfârșit discuția privind localizarea atelierului sau atelierelor monetare care a/au funcționat în vremea lui Petru I. Din acest motiv nu am vorbit nici despre termenul de „marcă de atelier”, ci numai despre „mărci de officină”, în spatele cărora se puteau afla fie atât ateliere diverse, fie secțiuni ale aceluiași atelier, care produceau în paralel sau succesiv emisiuni monetare. Nu știm în acest moment nimic despre eventuale particularități ale circulației monetare pe plan local. Din păcate, nu avem încă destule informații nici măcar asupra dinamicii circulației monetare în zona centrelor urbane ale Moldovei epocii lui Petru I – Suceava, Baia, Siret, care ne-ar permite să lansăm o discuție despre existența unuia sau a mai multor ateliere monetare în timpul domniei lui Petru I. Ar fi de dorit să cunoaștem mai multe despre organizarea sistemului fiscal, care în țările vecine (Ungaria și Polonia), avea legături clare cu distribuirea producției monetare/localizarea atelierelor.

Cu toate acestea, se conturează deja, destul de clar, faptul că **officina A** care nu a folosit nici un fel de marcaje în jurul scutului de pe avers (**clasa A**), a avut cea mai continuă, îndelungată și amplă activitate dintre toate cele pe care le-am putut defini pe baza materialului numismatic accesibil. Ea este singura care acoperă toate grupele cronologice (de la **I-VII**). Am putut recenza folosirea a cel puțin 179 de perechi de ștanțe pentru baterea groșilor și una pentru emiterea de monedă divizionară, așa-zisele jumătăți de groși (de altfel, **officina A** este una dintre cele două care au emis un astfel de nominal). Pe lângă nucleul de profesioniști veniți din Ungaria la înființarea monetăriei moldovenești, aici a activat și gravorul responsabil de emiterea monedelor cu aversul de tip **y** și **δ**. Din cele 179 de perechi de ștanțe recenzate ca fiind folosite în această officină, un număr de 62 au fost folosite pentru emiterea groșilor cu aversuri de tip **y**, **δ** și **ε**.

Având în vedere faptul că, adesea, în Europa secolelor XIV-XV, atelierele principale, localizate în capitală sau pe lângă reședința conducătorului statului nu își marcau cu semne distinctive producția monetară, considerăm că în spatele emisiunilor pe care le-am identificat ca aparținând **clasei A** este posibil să se fi aflat o officină activă la Suceava.

Restul officinelor pe care le-am pus în evidență au funcționat sporadic. Cea mai importantă și activă a fost officina care și-a marcat producția cu câte o floare de crin situată deasupra și în stânga și dreapta scutului (**sub-clasa D2**). Ea a activat doar în faza inițială a monetăriei lui Petru I (a bătut doar emisiuni din **grupa I** și **II**). Am reușit să identific folosirea a 33 perechi de ștanțe pentru baterea groșilor (dintre care doar două de tipul **y**) și una pentru baterea subdiviziunilor acestora.

Pe poziția a treia s-a situat activitatea officinei care și-a marcat emisiunile cu reprezentarea unei flori de crin deasupra scutului (**clasa D**). Ea a fost activă, cu două întreruperi în perioadele când s-au bătut groșii din grupele **I**, **II**, **III**, **IV** și **VI** (dar așa cum am precizat deja, monedele târzii din această grupă se deosebesc net de stilul celor produse de officină anterior anilor 1385/1386). Fără a lua în calcul perechea de ștanțe folosită la baterea monedelor din **grupa VI**, am putut identifica folosirea a 28 perechi de ștanțe pentru producerea de groși, dintre care doar cinci au fost utilizate pentru emiterea pieselor cu avers de tipul **y**.

Pe locul al patrulea se situează producția officinei care și-a marcat emisiunile printr-o globulă/perlă situată deasupra scutului (**clasa B**). A funcționat intermitent, în vremea emiterii groșilor din **grupele I-II** și apoi **VI**. Și în acest caz, ne putem pune întrebarea dacă există o continuitate stilistică între emisiunile timpurii, anterioare anilor 1385/1386, și cele târzii, cu două flori de crin în scut. Am identificat folosirea a cel puțin 13 perechi de ștanțe pentru emiterea groșilor din **grupele I-II**, dintre care patru au fost utilizate pentru baterea

pieselor cu avers de tip **γ**. Pentru emiterea groșilor din **grupa II** s-au identificat cinci perechi de ștanțe, dintre care una a fost folosită pentru baterea emisiunilor cu aversul de tipul **δ**.

Restul officinelor au activat sporadic, mai ales în faza incipientă a activității monetare a lui Petru I, în perioada emiterii groșilor din **grupa I**. Astfel, officina corespunzătoare **sub-clasei A1** – a folosit o pereche de ștanțe; officina corespunzătoare **sub-clasei B1** – patru perechi de ștanțe; officina corespunzătoare **sub-clasei B2** – a utilizat o pereche de ștanțe; ca și officina corespunzătoare **sub-clasei B3** – o pereche de ștanțe; officina corespunzătoare **clasei C** – a activat utilizând patru perechi de ștanțe; iar officinele corespunzând **sub-claselor D1-D2, D6, D8, D10-D11** – au lucrat cu câte o pereche de ștanțe; officina corespunzătoare **sub-clasei D7 și D9** – a folosit două perechi de ștanțe, iar cea corespunzând **clasei E** – o pereche de ștanțe. În perioada baterii groșilor din **grupa a II-a** a funcționat și officina corespunzătoare **sub-clasei A2** care a utilizat o pereche de ștanțe. În timpul emiterii pieselor din **grupa a III-a** au activat officinele corespunzătoare **sub-clasei D5**, care a folosit o pereche de ștanțe, destinată baterii groșilor cu aversul de tipul **γ**, și cea corespunzătoare **clasei F** – care a lucrat cu patru perechi de ștanțe.

Noul sistem de clasificare a emisiunilor monetare ale lui Petru I pe care îl propun, bazat pe aceleași principii ca și cele folosite în epocă pentru controlul activității atelierului/atelierelor din Moldova acelei perioade, deschide noi căi spre cunoașterea nu numai a activității în acest domeniu, dar și pentru înțelegerea mai profundă a capacității economice și a organizării administrative a acestui stat în ultimele două decenii ale secolului al XIV-lea.

Suntem conștienți că urmează încă să parcurgem un drum destul de lung până când vom putea identifica fiecare ștanță și pereche de ștanțe individuale folosite pentru producerea groșilor și sub-diviziunilor lor, dar considerăm că în acest moment există puse fundațiile și există baza tehnică pentru lansarea acestui proces.

Anexa 1.

Clasa A

- I - I -

Grupul I (șapte flori de crin)

Groși

Var. 1 +SIMPETRIOWOIW / +SIMOLDAVIENSIS

MBR 1 (Var. descrisă în MBR 1 a fost publicată pentru prima oară de Docan 1907-8 175 nr. 1, dar moneda ilustrată în MBR aparține colecției lui O. Luchian; MBR 2-5 = Docan 1907-8 175 nr. 2-5); 9-11 (MBR 9 = Sturdza 1872 55 nr. 7 = Fischer 1901 16 nr. 10 = Docan 1907-8 175-6 nr. 8-13); nr. 15 (= Docan 1907-8 176 nr. 13); 17 (Docan 1907-8 176 nr. 15); MBR 19-25 și 64 [dar descrise cu greșeli] (= Docan 1907-8 180 nr. 1); MBR nr. 66-8 (= Docan 1907-8 180 nr. 3-5); MBR nr. 70 și 85 (= Docan 1907-8 181 VI Ai nr. 1); Pârvan, Constantinescu 2010 145 nr. 26-27 colecția Alessandrescu; <http://monederomanesti.cimec.ro/pm.htm>, MA7a0013, MA7a0019.

Var. 2 +SIMPETIOWOIWOD / +SIMOLDAVIENSIS

MBR 19; Pârvan, Constantinescu 2010 144-145 nr. 19-21 colecția Alessandrescu.

Var. 3 +SIMPETIOWOIWOD / +SIMOLDAVIENSIS

Pârvan, Constantinescu 2010 145 nr. 22.

Var. 4 +SIMPETIOWOIVO / +SIMOLDAVIENSIS

Pârvan, Constantinescu 2010 146 nr. 32-33 colecția Alessandrescu.

Var. 5 +SIMPETRIOWOITODN / +SIMOLDAVIENSIS

<http://monederomanesti.cimec.ro/pm.htm>, MA7a0025.

Var. 6 +SIMPETRIOWOIW♣ / +SIMOLDAVIENSIS

MBR 7 (Sturdza 1872 56 nr. 10 = Fischer 1901 17 nr. 13 = Docan 1907-8 175 nr. 7, dar redat ca +SIMPETRIOWOIW♣ / +SIMOLDAVIENSIS); 8; 26 și 65 (= Docan 1907-8 180 nr. 2) și 69 (dar redat ca +SIMPETRIOWOIW♣ / +SIMOLDAVIENSIS).

Var. 7 +SIMPETRIOWOIWO• / +SIMOLDAVIENSIS

MBR 12.

Var. 8 +SIMPETRIOWOIWOD• / +SIMOLDAVIENSIS

<http://monederomanesti.cimec.ro/pm.htm>, MA7a0027.

Var. 9 +SIMPETRIOWOIWO: / +SIMOL•DAVIENSIS

Pârvan, Constantinescu 2010 146 nr. 31 colecția Alessandrescu.

Var. 10 +SIMPETRIOWOIW / +SIMOLDA★VIENSIS

MBR 6 (= Docan 1907-8 175 nr. 6).

Var. 11 +SIMPETRIOWOIWO / +SIMOLDAVIENSIS

MBR 18 (= Docan 1907-8 176 nr. 16).

Var. 12 **+SIMPETRIOWOIW / +SIMOLDAVIENSIS★**
MBR 120.

Var. 13 **+SIMPETRIOWOIWO / +SIMOLDAVIENSIS•**
Darkevič, Soboleva 1973 Pl. II, (la baza planșei, nr. 1-2) Tezaurul de la Șančei (distr. Kaunas, Lituania); Tezaurul de la Buruienești inv. 1459.

Var. 14 **+SIMPETRIOWOIW♣ / +SIMOLDAVIENSIS•**
Pârvan 2003 434-5 nr. 3.

Var. 15 **+SIMETRIOWOIWO♣ / +[...]OLDVINSIS**
<http://monederomanesti.cimec.ro/pm.htm>, MA7a0016.

Var. 16 **+SIMETRIOWOIWO♣ / • +[...]MOLDVINSIS**
<http://monederomanesti.cimec.ro/pm.htm>, MA7a0017.

Var. 17 **+SIMPETRIOWOIW: / +SIOLDVINSIS**
Tezaurul de la Buruienești inv. 521/93; 544/821; 548/56, 58, 84.

Var. 18 **+SIMPETRIOWOIWOI / +SIMOLDVINSISC**
Pârvan, Constantinescu 2000-2001 635 nr. 7, Tezaurul de la Rachelu MNIR inv. 201559.

Var. 19 **+SIMPETRIOWOIWO / +SIMOLDVINSIS**
<http://monederomanesti.cimec.ro/pm.htm>, MA7a0014.

Var. 20 **+SIMPETRIOWOIW / +SIMOLDVINSIS**
<http://monederomanesti.cimec.ro/pm.htm>, MA7a0015.

Var. 21 **+SIMPETRIOWOIWOD / +SIMOLDVINSIS**
MBR 16 (= Docan 1907-8 176 nr. 14).

Var. 22 **+SIMPETRIOWOIWOI♣ / +SIMOLDVINSIS•**
Fischer 1901 17 nr. 18 = Auction Karl Latour von Thurmburgschen coll., Partea 1-a, Viena 1898.

Var. 23 **+SIMPETRI★WOIWO / +SIMOLDVINSIS**
Sturdza 1872 55 nr. 8 = Fischer 1901 16 nr. 11; Réthy 1887 240 fig. nr. 3; MBR 90 (posibil să fie aceeași var. ca cea descriasă de Fischer 1901 17 nr. 17 = Egger Auction XI nr. 1521).

Var. 24 **+SIMPETRIWOIWO / +SIMOLDVINSIS**
MBR 14 (dar citită ca **+SIMETRII** = 56-7 nr. 12 = Fischer 1901 17 nr. 15 = Docan 1907-8 176 nr. 12); Sturdza 1872 55-6 nr. 9.

Var. 25 **:SIMPETRIOWOIWOD / +SIMOLDVINSIS**
Bița 1976-1980 307 nr. 6 Tezaurul de la Scobinți; Tezaurul de la Buruienești inv. 548/120.

Var. 26 **+SIMPETRIOWOIWOD / •SIMOLDVINSIS**
Tezaurul de la Buruienești inv. 544/517.

- Var. 27 **+SIPETRI❖WOIWOD / SIMOLDĂVIENSIS**
<http://monederomanesti.cimec.ro/pm.htm>, MA7a0031.
- Var. 28 (eroare sau ştanţă regravată) **+SII❖WOIWOIWOD / +SIMOLDĂMOLAVI**
 Tezaurul de la Buruienestî inv. 521/20.
- Var. 29 (eroare sau ştanţă regravată) **+SIMPETRI❖WOIW / +SIMOLDĂVINTRI❖**
 Tezaurul de la Buruienestî inv. 544/910.
- Var. 30 **+SIMPETRI❖WOIW / +SIMOLĂVIENSIS❖**
 Pârvan, Constantinescu 2010 145-146 nr. 28 colecţia Alessandrescu.
- Var. 31 **+SIMPETRI[...]VIWO / +SIMOLDĂVIENSIS**
 Pârvan, Constantinescu 2010 146 nr. 29 colecţia Alessandrescu.
- Var. 32 **Numai cu av. γ (lujer de floare de crin în gura bourului)**
+SIMPETRIIWOIWOD / +SIMOLDĂVIENSIS•
 Pârvan, Constantinescu 2000-2001 637 nr. 21, Tezaurul de la Rachelu MNIR inv. 201564.
- Var. 33 **Numai cu av. γ (lujer de floare de crin în gura bourului)**
+SIMPETRI❖WOIWOI / +SIMOLDĂVIENSIS•
 Pârvan, Constantinescu 2000-2001 637 nr. 19, Tezaurul de la Rachelu MNIR inv. 201563.
- Var. 34 **Numai cu av. γ (lujer de floare de crin în gura bourului)**
+SIMPETRI❖WOIWO / +SIMOLDĂVIENSIS:
 MBR 50-1 (= Docan 1907-8 178 VI Ac nr. 1-2).
- Var. 35 **Numai cu av. γ (lujer de floare de crin în gura bourului)**
+SIMPETRIWOIWOD★ / ★SIMOLDĂVIENSIS
 Fischer 1901 17 nr. 16 = Egger Auction XI nr. 1520.
- Var. 36 **Numai cu av. γ (lujer de floare de crin în gura bourului)**
+SIMPETRIWOIWOD: / +SIMOLDĂVIENSIS•
 Pârvan, Constantinescu 2000-2001 637 nr. 22, Tezaurul de la Rachelu MNIR inv. 201544.
- Var. 37 **Numai cu av. γ (lujer de floare de crin în gura bourului)**
+SIMPETRIWOIWOD: / +SIMOLDĂVIENSIS:
 Pârvan, Constantinescu 2000-2001 637 nr. 23, Tezaurul de la Rachelu MNIR inv. 201545.

1/2 Groşi

- Var. 1
 MBR 92a = Gassauer 1933 3-8 = Iliescu 1980 87-92.

Grupul II (şase flori de crin în scut în scut) Groşi

- Var. 1 **+SIMPETRI❖WOIWO / +SIMOLDĂVIENSIS**
 MBR 93 (= Docan 1907-8 172 V Aa 1); 96 (= Docan 1907-8 172 V Aa 4); 99; 104-5;

107; 110; 112-12a; 119 (= Docan 1907-8 174 V Bd nr. 1); 122 (=Docan 1907-8 174 Ae nr. 1); Docan 1907-8 173 nr. 12; Moisil 1911 380 nr. 5 (nefolosit în MBR); Pârvan, Constantinescu 2010 146 nr. 35 colecția Alessandrescu; <http://monederomanesti.cimec.ro/pm.htm>, MA6a002, MA6a0004.

Var. 2 **+SIMPETRI❖WOIW / +SIMOLDAVIENSIS**
<http://monederomanesti.cimec.ro/pm.htm>, MA6a001.

Var. 3 **+SIMPETRI❖WOIWO❖ / +SIMOLDAVIENSIS**
Știrbu 1980 82 nr. 17 (Berlin MK inv. 840/1902 nr. 18).

Var. 4 **+SIMPETRI❖WOIWO** / **+SIMOLDAVIENSIS**
MBR 111.

Var. 5 **+SIMPETRI❖WOIWO** / **+SIMOLDAVIENSIS**
MBR 97 (= Docan 1907-8 172 nr. 5); http://monederomanesti.cimec.ro/moldova/PM/g6f_006.htm, MA6a0006, MA6a0007.

Var. 6 **+SIMPETRI❖WOIWO / +SIMOLDAVIENSIS❖**
MBR 106.

Var. 7 **+SIMPETRI❖WOIWO / +SIMOLDAVIENSIS❖**
MBR 94-5 (= Docan 1907-8 172 V Aa nr. 2-4, dar MBR 94 descrie o altă monedă); 100-1 (= Docan 1907-8 173 nr. 7-9); 103; 109 (= Docan 1907-8 173 nr. 11); MBR 118 (= Docan 1907-8 174 V Ac nr. 1).

Var. 8 **+SIMPETRI❖WOIWO** / **+SIMOLDAVIENSIS❖**
MBR 98 (= Docan 1907-8 172 nr. 6); 108 (= Docan 1907-8 173 nr. 10).

Var. 9 **+SIMPETRI❖WOIW / +SIMOLDAVIENSIS**
Moisil 1911 380 nr. 6.

Var. 10 **+SIMPETRI❖WOIW / +SIMOLDAVIENSIS**
http://monederomanesti.cimec.ro/moldova/PM/g6f_008.htm, MA6a0008.

Var. 11 **+SIMPETRI❖WOIW** / **+SIMOLDAVIENSIS**
http://monederomanesti.cimec.ro/moldova/PM/g6f_003.htm, MA6a0003.

Var. 12 **+SIMPETRI❖WOIW / +SIMOLDAVIENSIS❖**
Pârvan, Constantinescu 2010 147 nr. 38-39 colecția Alessandrescu.

Var. 13 **+SIMPETRI★WOIW** / **+SIMOLDAVIENSIS**
MBR 102.

Var. 14 **+SIMPETRI★WOIW** / **+SIMOLDAVIENSIS**
Bița 1976-1980 308 nr. 17 Tezaurul de la Scobinți.

Var. 15 **+SIMPETRI★WOIWO / +SIMOLDAVIENSIS♣**

MBR 117 (= Docan 1907-8 173 V Ab nr. 1).

Var. 16 **+SIMPETRI♠VOIVO / +SIMOLDAVIENSIS**

Pârvan, Constantinescu 2010 146 nr. 34 colecția Alessandrescu.

Var. 17 **Numai cu av. α5**

+SIMPETRIWOIWO / +SIMOLDAVIENSIS

Tezaurul de la Buruienești B. 544/1153.

Var. 18 (ștanță regravată)

+SIMPETRI♠IVO / +SIMIDVI[...]

http://monederomanesti.cimec.ro/moldova/PM/g6f_005.htm, MA6a0005.

Var. 19 **Numai cu av. γ (lujer de floare de crin în gura bourului)**

+SIPETRI♠WOIW♣O: / +SIMOLDAVIENSIS:

http://monederomanesti.cimec.ro/moldova/PM/g6f_010.htm, MA6a0010, MA6a0011.

Grupul III (cinci flori de crin în scut)

Groși

Var. 1 **Numai cu av. α 4 (cap de bour fără urechi între D - ♣)**

+M:PETRVSWOIRD / +MOLDAVIENSIS

Petrișor 1986 178 nr. 4-5 (nr. 5, dar cu lectura: **+MPETRVS:WOIRD / +MOLDAVIENSIS**)

Tezaurul de la Buruienești inv. 521.

Var. 2 **+SIMPETRI♠VOIWOD / +SIMOLDAVIENSIS**

Köhne 1842 366 (Colecția Reichel).

Var. 3 **+SIMPETRIWOIWOD / +SIMOLDAVIENSIS**

MBR 125 (= Docan 1907-8 169 IV Aa nr. 1; 145 (= Docan 1907-8 170 nr. 12; 151-3 (= Docan 1907-8 171 nr. 17-9; 154a; 155 (= Docan 1907-8 171 nr. 20); 157-8 (= Docan 1907-8 172 IV Ac nr. 2-3); http://monederomanesti.cimec.ro/moldova/PM/g5f_004.htm, MA 5a0005, după părerea dr. Alexandru Pânzar ștanța a fost lucrată de același gravor care a executat o parte din ștanțele folosite pentru baterea grosilor din clasa A, grupa a VI-a.

Var. 4 **+SIPETRI♣WOIWOD: / +SIMOLDAVIENSIS:**

MBR 144 (= Docan 1907-8 170 nr. 11).

Var. 5 **+SIPETRIWOIWO / ★SIMOLDAVIENSIS**

MBR 156 (= Docan 1907-8 172 IV Ac nr. 1).

Var. 6 **+SIPETRI♣WOIWO: / +SIMOLDAVIENSIS:**

Pârvan, Constantinescu 2010 147-148 nr. 43, 148 nr. 45 colecția Alessandrescu.

Var. 7 (Fals de epocă?)

+SIMPETR[...]~~WOI~~ / +SIMOLIEO[...]

Pârvan, Constantinescu 2010 148 nr. 49 colecția Alessandrescu (fără a avea suspiciuni că piesa ar putea fi un fals de epocă).

Var. 8 **Numai cu av. γ (lujer de floare de crin în gura bourului)**
+SIMPETRIWOIWOID / +SIOLDAVIENSIS:

MBR 146-7 (MBR 146 = Docan 1907-8 171 nr. 13, dar citit ca +SIPETRIWOIWOD); 154,
dar citit ca +SIPETRIWOIWOD); 159.

Var. 9 **Numai cu av. γ (lujer de floare de crin în gura bourului)**
+SIMPETRIWOIWOI / +SIMOLDAVIENSIS

<http://monederomanesti.cimec.ro>, MA5a0006.

Var. 10 **Numai cu av. γ (lujer de floare de crin în gura bourului)**
+SIMPETRIWOIWO / +SIMOLDAVIENSIS

<http://monederomanesti.cimec.ro>, MA5a0007.

Var. 11 **Numai cu av. γ (lujer de floare de crin în gura bourului)**
+SIPETRIWOIW: / +SIMOLDAVIENSIS:

<http://monederomanesti.cimec.ro>, MA5a0008.

Var. 12 **Numai cu av. γ (lujer de floare de crin în gura bourului)**
+SIMPETRIWOIVOI / +SIMOLDAVIENSI

Pârvan, Constantinescu 2010 148 nr. 44 colecția Alessandrescu.

Var. 13 **Numai cu av. γ (lujer de floare de crin în gura bourului)**
+SIMPETRIWOIVOI / +SIMOLDAVIENSI:

Pârvan, Constantinescu 2010 148 nr. 45 colecția Alessandrescu.

Var. 14 **Numai cu av. γ (lujer de floare de crin în gura bourului)**
+SIPETRIWOIWOD / +SIMOLDAVIENSIS:

MBR 134 (dar +SIPETRIWOIVOI), 138-41 (= Docan 1907-8 170 nr. 6-8); Pârvan,
Constantinescu 2010 147 nr. 40-41 colecția Alessandrescu.

Var. 15 (ștanță de av. regravată)

Numai cu av. γ (lujer de floare de crin în gura bourului)
+SIPETRIWOIWOD[...]WODI / +SIMOLDAVIENSIS:

MBR 134 (dar citită ca +SIPETRIWOIVOI), 138-41 (= Docan 1907-8 170 nr. 6-8);
Pârvan, Constantinescu 2010 147 nr. 42 colecția Alessandrescu.

Var. 16 **Numai cu av. γ (lujer de floare de crin în gura bourului)**
+SIMPETRIWOIWOI / +SIMOLDAVIENSIS:

<http://monederomanesti.cimec.ro>, MA5a0010.

Var. 17 **Numai cu av. γ (lujer de floare de crin în gura bourului)**
+SIPETRIWOIWOS / +SIOLDAVIENSI:

MBR 148 (= Docan 1907-8 171 nr. 14).

Var. 18 **Numai cu av. γ (lujer de floare de crin în gura bourului)**
+SIPETRIWOIWOS: / +SIOLDAVIENSI:

MBR 149 (= Docan 1907-8 171 nr. 15).

- Var. 19 **Numai cu av. γ (lujer de floare de crin în gura bourului)**
+SIPETR♣VOIVOIE / +SIMOLDĂVIENSIS
 MBR 135 (= Docan 1907-8 170 nr. 3); 142-3 (= Docan 1907-8 170 nr. 9-10).
- Var. 20 **Numai cu av. γ (lujer de floare de crin în gura bourului)**
+SIPETRI♣VOIVOI / +SIMOLDĂVIENSI
http://monederomanesti.cimec.ro/moldova/PM/g5f_001.htm, MA5a0001.
- Var. 21 **Numai cu av. γ (lujer de floare de crin în gura bourului)**
+SIPETRI♣VOIVOI / +SIMOLDĂVIENSI•
 MBR 133; 136 (= Docan 1907-8 170 nr. 4).
- Var. 22 **Numai cu av. γ (lujer de floare de crin în gura bourului)**
+SIPETRI♣VOIVOI / +SIMOLDĂVIENSI:
 MBR 131; http://monederomanesti.cimec.ro/moldova/PM/g5f_002.htm, MA5a0002;
 ștanțe de avers și revers identice.
- Var. 23 **Numai cu av. γ (lujer de floare de crin în gura bourului)**
+SIPETRI♣VOIVOI: / +SIMOLDĂVIENSI
 MBR 130a; 137 (= Docan 1907-8 170 nr. 5, dar cu legenda de rv. redată greșit).
- Var. 24 **Numai cu av. γ (lujer de floare de crin în gura bourului)**
+SIPETRI♣VOIVOI* / +SIMOLDĂVIENSI:
 MBR 132.
- Var. 25 **Numai cu av. γ (lujer de floare de crin în gura bourului)**
+SIPETRI♣VOIVOI: / +SIMOLDĂVIENSI:
 MBR 130 (= Docan 1907-8 170 nr. 2).
- Var. 26 **Numai cu av. γ (lujer de floare de crin în gura bourului)**
+SIPETRI♣VOIVOI♣ / +SIMOLDĂVIENSIS
 MBR 126.
- Var. 27 **Numai cu av. γ (lujer de floare de crin în gura bourului)**
+SIPETRI♣VOIVOI♣ / +SIMOLDĂVIENSI:
 MBR 127-9; 150 (= Docan 1907-8 171 nr. 16, dar în MBR descrierea este greșită).
- Var. 28 **Numai cu av. γ (lujer de floare de crin în gura bourului)**
+SIPETRI♣VOIVOI♣ / +SIMOLDĂVIENSI
 Pârvan, Constantinescu 2010 148 nr. 46 colecția Alessandrescu.

Grupul IV (patru flori de crin în scut)

Groși

- Var. 1 **+SIMPETRIWOIOD / +SIMOLDĂVIIL**
 Pârvan, Constantinescu 2010 148 nr. 50 colecția Alessandrescu.

Var. 2 **+SIMPETRIWOIWOI: / +SIMOLDAYERIL**
Pârvan, Constantinescu 2010 148-149 nr. 51 colecția Alessandrescu.

Var. 3 **Numai cu av. γ (lujer de floare de crin în gura bourului)**
+SIPETRI♣VOIWOI / +SIMOLDAYENIL
MBR 161-2 (= Docan 1907-8 169 III Aa nr. 1-2).

Var. 4 **Numai cu av. γ (lujer de floare de crin în gura bourului)**
+SIPETRI ♣VOIWOI* / +SIMOLDAYENSIS
Pârvan, Constantinescu 2010 149 nr. 52 colecția Alessandrescu.

Var. 5 **Numai cu av. γ (lujer de floare de crin în gura bourului)**
+SIPETRI ♣VOIWOI / +SIMOLDAYENSI:
MBR 163.

Grupul V (trei flori de crin în scut) **Groși**

Var. 1 **+SIMPETRI♠WOIWO / +SIMOLDAYENSIS**
MBR 169.

Var. 2 (Fals de epocă?)
♠SIM♠P:EIWOIW / ♠SIMONVS[...]
MBR 168.

Var. 3 **Numai cu av. γ (lujer de floare de crin în gura bourului)**
+SIM:P:CIW[...]/ ♠SIMOLD[...]
MBR 167.

Var. 4 **Numai cu av. γ (lujer de floare de crin în gura bourului)**
+SIPETRI♠WOIWOI / +SIMOLDAYENSIS*
Știrbu 1980 83 nr. 24 (Berlin MK inv. 840/1902 nr. 34).

Var. 5 **Numai cu av. γ (lujer de floare de crin în gura bourului)**
+SIPETRI♠WOIWO / +SIMOPLDAYINS:
MBR 164 (= Docan 1907-8 168-9 II Aa nr. 1-2).

Var. 6 **Numai cu av. γ (lujer de floare de crin în gura bourului)**
+SIPETRI♠WOIWOI / +SIMOPLDAYINS
Iliescu 1970 pl. 17, nr. 1; MBR 165; http://monederomanesti.cimec.ro/moldova/PM/g3f_001.htm, MA3a0001. Ștanțe de avers și revers identice cu Iliescu 1970 pl. 17, nr. 1.

Var. 7 **Numai cu av. γ (lujer de floare de crin în gura bourului)**
+SIPETRI♠VOIWOI / +SIMOPLDAYINS:•
Pârvan, Constantinescu 2000-2001 637 nr. 24, Tezaurul de la Rachelu MNIR inv. 201542.

Var. 8 **Numai cu av. γ (lujer de floare de crin în gura bourului)**
+SIPETRI♠VOIVO[...]/ +SIMOLDAYIES:
Pârvan, Constantinescu 2010 149 nr. 53 colecția Alessandrescu.

Var. 9 (fals de epocă?)

Numai cu av. ȳ (lujer de floare de crin în gura bourului și cu legende R 3)
+SVGNIAV ROMIN / +IZIADVJIEJOMIN

MBR 166.

Var. 10 (fals de epocă?)

Numai cu legende R3
★ISLIDIVJCOVILR / +SIOLDAVIENSIS★

MBR 170.

Grupul VI (două flori de crin în scut)

Groși

Var. 1 **+SIMPETRIWOIVOD / +SIMOLDAVIENSIS**

http://monederomanesti.cimec.ro/moldova/PM/g2f_006.htm, MA2a0006, MA2a0007, MA2a0008, MA2a0009, MA2a0015, MA2a0027, MA2a0029.

Var. 2 **+SIMPETRIWOIVOD / +SIMOLDAVIENSIS***

http://monederomanesti.cimec.ro/moldova/PM/g2f_004.htm, MA2a0004, MA2a0005.

Var. 3 **+SIMPETRIWOIWOD / +SIMOLDAVIENSIS**

http://monederomanesti.cimec.ro/moldova/PM/g2f_031.htm, MA2a0031.

Var. 4 **+SIMPETRIWOIWOD / +SIMOLDAVIENSIS***

http://monederomanesti.cimec.ro/moldova/PM/g2f_028.htm, MA2a0028.

Var. 5 **+SIMPETRI★WOIVOD / +SIMOLDAVIENSIS**

MBR 175; 211; 280.

Var. 6 **+SIMPETRI★WTS / +SIMOLDAVIENSIS**

MBR 278-9 (= Docan 1907-8 162 I Ah nr. 1-2).

Var. 7 **+SIMPETRI★WOS / +SIMIOPIDAVINS**

http://monederomanesti.cimec.ro/moldova/PM/g2f_017.htm, MA2a0017.

Var. 8 **+SIMPETRI*WOIWOD / +SIMOLDAVIENSIS**

MBR 199 (= Docan 1907-8 158 nr. 20).

Var. 9 **+SIMPETRIVOIWO / +SIMOLDAVIENSIS:**

Pârvan, Constantinescu 2000-2001 638 nr. 32, Tezaurul de la Rachelu, MNIR inv. 203410.

Var. 10 **+SIMPETRIWOIWOD* / +SIMOLDAVIENSIS**

MBR 195-6 (= Docan 1907-8 158 nr. 16-7).

Var. 11 **+SIMPETRIWOIWOD: / +SIMOLDAVIENSIS**

Pârvan, Constantinescu 2000-2001 638 nr. 31.

Var. 12 **+SIMPETRIWOIWOD / +*SIMOLDAVIENSIS**

MBR 190 (= Docan 1907-8 157 I Ad nr. 12).

Var. 13 **+SIMPETRIWOIWOD / ❀SIMOLDAVIENSIS**

Moisil 1913 208 nr. 126.

Var. 14 **+SIMPETRIWOIWOD / ★SIMOLDAVIENSIS**

MBR 187 (= Docan 1907-8 157 I Ad nr. 9); MBR 200 (=Sturdza 1873 53 nr. 3, Viena, Colecția numismatică imperială = Sturdza 1893 Tab. A nr. 3 = Fischer 1901 16 nr. 6 = Docan 1907-8 158 nr. 21); 202 (= Docan 1907-8 158 I Ad nr. 23); 210; 214 (= Docan 1907-8 159 I Ae nr. 2); 216 (= Docan 1907-8 159 I Af nr. 2); 231 (= Docan 1907-8 160 I Af nr. 15); 235-40 (= Docan 1907-8 160 I Af nr. 19-24); 275 (= Docan 1907-8 162 I Ag nr. 18).

Var. 15 **❀SIMPETRIWOIWOD / +SIMOLDAVIENSI[...]**

Moisil 1913 208 nr. 128, cu legenda incomplet descifrată; http://monederomanesti.cimec.ro/moldova/PM/g2f_002.htm, MA2a0002.

Var. 16 **Numai cu legenda R1**

❀SIMETRIVOIVO / +SIMOLDAVIENSI

http://monederomanesti.cimec.ro/moldova/PM/g2f_003.htm, MA2a0003.

Var. 17 **Numai cu legenda R1**

❀SIMETRIVOIVO / ❀SIMOLDAVIENSI

http://monederomanesti.cimec.ro/moldova/PM/g2f_003.htm, MA2a0010.

Var. 18 **+SIMPETRIWOIVOD / ❀SIMOLDAVIENSIS**

MBR 252-3; 258 (= Docan 1907-8 161 I Ag nr. 1); 263 (= Docan 1907-8 162 I Ag nr. 6); 269 (= Docan 1907-8 162 I Ag nr. 12); 276a; http://monederomanesti.cimec.ro/moldova/PM/g2f_034.htm, MA2a0034.

Var. 19 **+SIMPETRIWOIVOD / ★SIMOLDAVIENSIS**

MBR 265 (= Docan 1907-8 162 I Ag nr. 8); 273 (= Docan 1907-8 162 I Ag nr. 16).

Var. 20 **❀SIMPETRIWOIVOD / ❀SIMOLDAVIENSIS**

MBR 306-16.

Var. 21 **★SIMPETRIWOIVOD +SIMOLDAVIENSIS**

MBR 207 (= Docan 1907-8 159 I Ad nr. 27); 217-8 (MBR 217 = Docan 1907-8 159 I Af nr. 3).

Var. 22 **★SIMPETRIWOIWOD / ❀SIMOLDAVIENSIS**

Știrbu, Stancu 1973-1975 156 nr. 25 (dar descrierea este greșită ca fiind **★SIMPETRIWOIWOD+ / ❀SIMOLDAVIENSIS+**), Tezaurul de la Rachelu, MNIR inv. 4108; http://monederomanesti.cimec.ro/moldova/PM/g2f_011.htm, MA2a0011, MA2a0014.

Var. 23 **★SIMPETRIWOIVOD / ❀SIMOLDAVIENSIS**

MBR 261 (= Docan 1907-8 161 I Ag nr. 3); 267 (= Docan 1907-8 162 I Ag nr. 10).

Var. 24 **★SIM[...]ITO/ ❀SIMOL[...]IS**

http://monederomanesti.cimec.ro/moldova/PM/g2f_021.htm, MA2a0021.

Var. 25 ★SIMPETRIWOIVOD / ★SIMOLDAVIENSIS

MBR 192 (= Sturdza 1872 54 nr. 4 = Fischer 1901 16 nr. 7); 194; 204 (= Docan 1907-8 158 I Ad nr. 25); 212; 219-26 (= Docan 1907-8 159-60 I Af nr. 4-11); 228 (= Docan 1907-8 160 I Af nr. 13); 230 (= Docan 1907-8 160 I Af nr. 14); 232-4 (= Sturdza 1872 54 4, colecția Sturdza; colecția Fundației Schotten = Docan 1907-8 160 I Af nr. 16-18); 259-60 (MBR 260 = Docan 1907-8 161 I Ag nr. 2); 262 (= Docan 1907-8 161 I Ag nr. 5); 264 (= Docan 1907-8 162 I Ag nr. 7); 266 (= Docan 1907-8 162 I Ag nr. 8); 268 (= Docan 1907-8 162 I Ag nr. 11); 270 (= Docan 1907-8 162 I Ag nr. 13); 277; MBR 349 = Docan 1907-8 168 I Dc nr. 1, dar MBR ilustrează greșit piesa cu un „dublu” gros de la Alexandru I; Pârvan, Constantinescu 2010 149 nr. 54-55 colecția Alessandrescu.

Var. 26 ★SIMPETRIWOIWO / +SIMOLDAVIENSIS

MBR 203 (= Docan 1907-8 158 I Ad nr. 24).

Var. 27 ★SIMPETRIWOIVOD / ★SIMOLDAVIENSIS

MBR 281-3 (= Docan 1907-8 163 I Ah nr. 2-3 și I Ai nr. 1).

Var. 28 :SIMPETRIWOIVOD / ★SIMOLDAVIENSIS

Știrbu și Stancu 1973-1975 157 nr. 34, Tezaurul de la Rachelu, MNIR . 4042 .

Var. 29 +SIPETRIWOIWOD / +SIMOLDAVIENSIS

MBR 249-51.

Var. 30 Numai cu av. γ (lujer de floare de crin în gura bourului și cu legende R3 DOVIOVIRTEPMIS* / SISNSEIVADLOMIS*)

MBR 284-6 (= Docan 1907-8 163 I Ba nr. 1-3); 291-7 (= Docan 1907-8 164 I Ba nr. 8-14); 301-4; MBR 301-4 = Docan 1907-8 165 I Ba nr. 18-22; MBR 308-16 = Docan 1907-8 165-6 I Bb nr. 1-9); 318-30 (= Docan 1907-8 166 I Bb nr. 11-23); 334-36 (MBR 336-41 = Docan 1907-8 166 I Bc nr. 1-5) MBR 344-6 = Docan 1907-8 168 I Da nr. 1-3; MBR 347 = Docan 1907-8 168 I Db nr. 1.

Var. 31 Numai cu legende R3

+OIOVIRTEPMIS* / SISNCIVADIOI*

MBR 345 [dar descris incorect] (=Sturdza 1872 54-5 nr. 6; Fischer 1901 16 nr. 8 = Docan 1907-8 168 I Da nr. 2).

Var. 32 Numai cu legende R3

✱ISLOIV&GOVNR / +SIOLDAVIENSI✱

Știrbu și Stancu 1973-1975 156 nr. 24 Tezaurul de la Rachelu, MNIR inv. 4107.

Var. 33 Numai cu legende R3

✱DOVIOVIRTEPMIS / SIMOLDAVIENSIS•

339 (= Docan 1907-8 167 I Bc nr. 3).

Var. 34 Numai cu av. γ (lujer de floare de crin în gura bourului)

+SIMPETRIWOIVOD / +SIMOLDAVIENSIS

Köhne 1842 337-8 nr. 6, pl. IX nr. 4 (Colecția Cappe, Berlin); Fischer 1901 17 nr. 19; Moisl 1911 380 nr. 3-4; MBR 171 (= Docan 1907-8 156 I Aa nr. 1); 177-86; MBR 200; MBR 209;

MBR 213 (= Docan 1907-8 159 I Ae nr. 1); MBR 214 a; MBR 227 (= Docan 1907-8 160 I Af nr. 12); MBR 244 (= Docan 1907-8 161 I Af nr. 28); MBR 271 (= Docan 1907-8 162 I Ag nr. 14); MBR 276; Pârvan și Constantinescu 2010 150 nr. 59 colecția Alessandrescu.

Var. 35 **Numai cu av. γ (lujer de floare de crin în gura bourului)**

♣PĒTRIVOIVO / *SIMOLDĂVIESNSIS

MBR 172 (= Docan 1907-8 156 I Ab nr. 1).

Var. 36 **Numai cu av. γ - lujer de floare de crin în gura bourului și legendă R1**

♣SIMPĒTRIWOIVOD / ★SIMOLDĂVIESNSIS

MBR 215 (= Docan 1907-8 159 I Af nr. 1); 229; 331.

Var. 37 **Numai cu av. γ (lujer de floare de crin în gura bourului cu legendă R1)**

♣IRTEPVOIVO* / SIMOLDĂVIESNSIS

Știrbu 1980 84 nr. 38 (Berlin MK inv. 840/1902 10).

Var. 38 **Numai cu av. γ - lujer de floare de crin în gura bourului și legendă R1**

OVIOWIRTEPMIS★ / ★SIMOLDĂVIESNSIS

MBR 337.

Var. 39 **Numai cu av. γ (lujer de floare de crin în gura bourului și legendă R1)**

♣DOVOWIRTEPMIS / ♣SIMOLDĂVIESNSIS*

MBR 305 (= Docan 1907-8 165 nr. 22).

Var. 40 **Numai cu av. γ (lujer de floare de crin în gura bourului și legendă R1)**

♣OVIOVIRTEPMIS / ★SIMOLDĂVIESNSIS ♣

MBR 332.

Var. 41 **Numai cu av. γ (lujer de floare de crin în gura bourului și legendă R1)**

IOVIRTEPMIS+ / ♣SIMOLDĂVIESNSIS

MBR 247 [incorect descris] (=Sturdza 1872 54 nr. 5; Fischer 1901 16 nr. 8); Știrbu 1980 83 nr. 36 (Berlin MK).

Var. 42 **Numai cu av. γ (lujer de floare de crin în gura bourului și legendă R1)**

♣DOVIOVIRTEPMIS / •SIMOLDĂVIESNSIS

MBR 287-90 (= Docan 1907-8 164 nr. 4-7, și); 298-300 = Docan 1907-8 164 nr. 15-7).

Var. 43 **Numai cu av. γ (lujer de floare de crin în gura bourului și legendă R2)**

♣SIMPĒTRIVOIVO / ♣SISNÆIVADLOMIS

MBR 257; MBR 317 (= Docan 1907-8 166 nr. 10).

Var. 44 **Numai cu av. δ și legenda R 2**

+SIMPĒTRIWOIVOD / SIMOLDĂVIESNSIS+

Severeanu 1937 72 nr. 10-13, Tezaurul de la București-Giulești.

Var. 45 **Numai cu rv. ε (cap de bour simplu, fără mobile heraldice) și legendă R1**

OVIOWIRTERMS / ♣SIMOLD[...]NS*,

MBR 342 (= Docan 1907-8 167 I Bd nr. 1).

- Var. 46 **Numai cu rv. ε (cap de bour simplu, fără mobile heraldice) și legendă R1**
•IOVIO[...]PMS / + ♣[...]FVIESNS
 Pârvan, Constantinescu 2003-5 259 nr. 133, Tezaurul de la Mărmureni.
- Var. 47 **Numai cu av. ε (cap de bour simplu, fără mobile heraldice) și legendă R1), legendă R 1 și legendă de rv. LG**
♣OVIOVIRLEPMS / +MOLDERLANȚ♣
 Pârvan 1997 207-8 nr. 1, Tezaurul de la Corlăteni.
- Var. 48 **Numai cu rv. ε (cap de bour simplu, fără mobile heraldice), legendă R1 și legendă LG**
♣OVIOVIRLEPMS / + AMOLDERLANȚ♣
 Pârvan 1997 209 nr. 16, Tezaurul de la Corlăteni.
- Var. 49 **Numai cu rv. ε (cap de bour simplu, fără mobile heraldice), legendă R1 și legendă LG**
♣OVIOVIRLEPMS / +*AMOLDERLANȚ♣
 Pârvan 1997 208 nr. 3, Tezaurul de la Corlăteni.
- Var. 50 **Numai cu rv. ε (cap de bour simplu, fără mobile heraldice), legendă R1 și legendă LG**
♣OVIOVIRLEPMS / +*AMOLDER*LANȚ♣
 Pârvan 1997 208 nr. 5, Tezaurul de la Corlăteni.
- Var. 51 **Numai cu rv. ε (cap de bour simplu, fără mobile heraldice), legendă R1 și legendă LG**
[♣?]OVIOVIRLEPMS / + AMOLDERLANȚ*
 Pârvan 1997 208 nr. 5 A2 E2, Tezaurul de la Corlăteni.

Grupul VII (o floare de crin în scut)

Groși

- Var. 1 **+.2IMPETRIWOI~ / +[...]2D7~|~**
 MNIR inv. 233848 ex Colecția Alessandrescu = Pârvan, Constantinescu 2010 151 nr. 69 (cu altă lectură a legendelor).
- Var. 2 **+•O[...]6IWOIDV / +[...]MOL[...]WIS**
http://monederomanesti.cimec.ro/moldova/PM/gif_001.htm, MA2a0001.
- Var.3 **Numai cu av. δ. (lujer de floare de crin în gura bourului)**
+SIMPETRIWOIWOD / +SIMOLDRAVIENSIS
 MBR 350.
- Var. 4 **Numai cu av. δ. (lujer de floare de crin în gura bourului)**
+SIM:P:ETRIWOIWOD: / +SIMOLDRAVIENSIS
 Știrbu, Stancu 1973-1975 158 nr. 43, Tezaurul de la Rachelu, MNIR inv. 4094.

- Var. 5 **Numai cu av. 8. (Iujer de floare de crin în gura bourului)**
+SIM: 'ETRIWOIWOD / +SIMOLDAVIENSIS
Știrbu, Stancu 1973-1975 159 nr. 44, Tezaurul de la Rachelu, MNIR inv. 4095.
- Var. 6 **Numai cu av. 8. (Iujer de floare de crin în gura bourului)**
+SIM: •P: •ETRIWOIWOD / +SIMOLDAVIENSIS
Știrbu, Stancu 1973-1975 159 nr. 45, Tezaurul de la Rachelu, MNIR inv. 4096.
- Var. 7 **Numai cu av. 8. (Iujer de floare de crin în gura bourului)**
+SIM: •P: •ETRIWOIWOD / +SIMOLDAVIENSIS
Știrbu, Stancu 1973-1975 159 nr. 46, Tezaurul de la Rachelu, MNIR inv. 4097.
- Var. 8 **Numai cu av. 8. (Iujer de floare de crin în gura bourului)**
+SIM: •P: EIWOIWOD / +SIMOLDAVIENSIS
Pârvan 1997 214 nr. 23, Tezaurul de la Corlăteni.
- Var. 9 **Numai cu av. 8. (Iujer de floare de crin în gura bourului)**
+SIMPEIWOIW / +SIMOLDAVIENSIS
Pârvan, Constantinescu 2000-2001 639 nr. 37, Tezaurul de la Rachelu, MNIR inv. 201538.
- Var. 10 **Numai cu av. 8. (Iujer de floare de crin în gura bourului)**
♣2IM[...]RVIO[...] / ★SIMOTDA[...]NIS
Catrina 1990 161 nr. 12, Tezaurul Roșiorii de Vede, MNIR inv. 2998.
- Var. 11 **Numai cu av. 8. (Iujer de floare de crin în gura bourului)**
+IM[...]TRI[...]OW / +S:I:MON[...]ID
Severeanu 1937 71 nr. 7 (dar considerată, în mod eronat, ca fiind un fals aparținând grupului VI), Tezaurul de la București-Giulești.
- Var. 12 **Numai cu av. 8. (Iujer de floare de crin în gura bourului)**
+ :•SIM[...]WOIWODN / +[...]IMOTVΔAVI[...]
Severeanu 1937 71 nr. 8 (dar considerată, în mod eronat, ca fiind un fals aparținând grupului VI), Tezaurul de la București-Giulești.

Grupul VIII (câmpurile inversate - două flori de crin în scut)

Groși

- Var. 1 **Numai cu rv. B**
+SIMETRIW[...]OM / +SIMOLDAVIENSIS
Moisil 1915 74 nr. 31.

Sub-Clasa A1

• I – I •

Grupul I (șapte flori de crin în scut)

Groși

- Var. 1 **+SIMPETRI♣WOIW / +SIMOLDAVIENSIS♣**
Tezaurul de la Buruienesti inv. 1422.

Sub-Clasa A2

- I - I :

Grupul II (șase flori de crin în scut)

Groși

Var. 1 **+SIMPETRI❖WOIWO: / +SIMOLDĂVIENSIS**

Tezaurul de la Buruienești inv. 544/963.

Clasa B

- I • I -

Grupul I (șapte flori de crin în scut)

Groși

Var. 1 **+SIMPETRI❖WOIW / +SIMOLDĂVIENSISD'**

Pârvan, Constantinescu 2010 144 nr. 18 colecția Alessandrescu.

Var. 2 **+SIMPETRI❖WOIWO' / +SIMOLDĂVIENSIS**

MBR 27 (=Docan 1907-8 179 nr. 17); http://monederomanesti.cimec.ro/moldova/PM/g7f_002.htm, MA7a0002.

Var. 3 **+SIMPETRI❖WOIWO' / +SIMOLDĂVIENSIS'**

de Wit collection Künker Auktion 137 11.März 2008 nr. 3933.

Var. 4 **+SIMPETRI❖WOIWO: / +SIMOLDĂVIENSIS**

MBR 28 (= Docan 1907-8 179 nr. 18).

Var. 5 **+SIMPETRI❖WOIWO❖ / +SIMOLDĂVIENSIS**

MBR 30 (= Docan 1907-8 179 nr. 20, dar redată greșit ca fiind ❖)

Var. 6 **+SIMPETRI❖WOIWO: / +SIMOLDĂVIENSIS•**

MBR 29 (= Docan 1907-8 179 nr. 19).

Var. 7 **+SIMPETRI❖WOIWO / +SIMOLDĂVIENSIS•**

Weszerle 1873 pl. IV nr. 17.

Var. 8 **Numai cu av. α**

+SIMPETRI❖WOIWO / +SIMOLDĂVIENSIS

Știrbu, Stancu 1973-5 152 nr. 6, Tezaurul de la Rachelu, MNIR inv. 4082; Pârvan, Constantinescu 2010 144 nr. 17 colecția Alessandrescu.

Var. 9 **Numai cu av. γ (lujer de floare de crin în gura bourului)**

+SIMPETRI❖WOIWO / +SIMOLDĂVIENSIS

MBR 55.

Var. 10 **Numai cu av. γ (lujer de floare de crin în gura bourului)**

+SIMPETRI❖WOIWO [...] / •[...]SIS Surfrapată

http://monederomanesti.cimec.ro/moldova/PM/g7f_012.htm, MA7a0012.

Var. 11 **Numai cu av. γ (lujer de floare de crin în gura bourului)**
+SIMPETRI♣WOIWO / +SIMOLDAVIENSIS:

MBR 52 (= Docan 1907-8 178 VI Ac nr. 2).

Var. 12 **Numai cu av. γ (lujer de floare de crin în gura bourului)**
+SIMPETRI♣WOIWO♣ / +SIMOLDAVIENSIS*

MBR 53-4 (MBR 53 = Docan 1907-8 179 VI Ab 4); 57 (= Docan 1907-8 179 VI Ad 1).

Grupul II (șase flori de crin în scut)

Groși

Var. 1 **+SIMPETRI♠WOIWO / +SIMOLDAVIENSIS***

MBR 116.

Grupul VI (două flori de crin în scut)

Groși

Var. 1 **+SIMPETRI★WOIWOD / +SIMOLDAVIENSIS**

Știrbu, Stancu 1973-1975 157 nr. 37, Tezaurul de la Rachelu, MNIR inv. 4049.

Var. 2 **+SIMPETRI[...] / +SIMOLDAVI[...]**

MBR 254.

Var. 3 **+SIMPETRIVOIVDU: / +SIMOLDAVIENSIS:**

MBR 256.

Var. 4 **★SIMPETRIWOIWO / ♣SIMOLDAVIENSI**

MBR 255, dar moneda ilustrată în volum este un gros clasa A (fără nicio marcă deasupra sau în stânga și dreapta scutului).

Var. 5 **Cu av. δ (lujer de floare de crin în gura bourului)**

+SIMPETRI♣ / +SIMOLDAVIENSIS

Știrbu și Stancu 1973-1975 157 nr. 38, Tezaurul de la Rachelu, MNIR inv. 4050.

Sub-Clasa B1

• | • | •

Grupul I (șapte flori de crin în scut)

Groși

Var. 1 **+SIMPETRI♠WOIWO / +SIMOLDAVIENSIS**

Tezaurul de la Buruienești inv. 544/771; http://monederomanesti.cimec.ro/moldova/PM/g7f_001.htm, MA7a0001, MA7a0010.

Var. 2 **+SIMPETRI♠WOIWO• / +SIMOLDAVIENSIS**

Tezaurul de la Buruienești inv. 544/826.

Var. 3 **+SIMPETRI♠WO♣WO / +SIMOLDAVIENSIS**

Tezaurul de la Buruienești inv. 1281.

Var. 4 **+SIMPETRIWOIWO / +SIMOLDAVIENSIS**

MBR 62-3 (MBR 62 = Sturdza 1872 55-6 nr. 9 = Fischer 1901 16 nr. 12 = Docan 1907-8 179 VI Af nr. 1 și MBR 63 = Docan 1907-8 179 VI Ag nr. 1).

Sub-Clasa B2

: I • I •

Grupul I (șapte flori de crin în scut)

Groși

Var. 1 **+SIMPETRIWOIWO / +SIMOLDAVIEN[...]**

Tezaurul de la Buruenești inv. 521/87.

Sub-Clasa B3

♣ I • I ?

Grupul I (șapte flori de crin în scut)

Groși

Var. 1 **+SIMPET[...]O / [...]LDAVIENSIS**

http://monederomanesti.cimec.ro/moldova/PM/g7f_018.htm, MA7a0018, dar descrisă ca fiind o monedă din clasa A.

Clasa C

– I + I –

Grupul I (șapte flori de crin în scut)

Groși

Var. 1 **+SIMPETRIWOIWO / +SIMOLDAVIENSIS**

MBR 31 (= Docan 1907-8 177 nr. 21); Pârvan și Constantinescu 2010 144 nr. 14 colecția Alessandrescu; http://monederomanesti.cimec.ro/moldova/PM/g7f_024.htm, MA70024.

Var. 2 **+SIMPETRIWOIWOD / +SIMOLDAVIENSIS**

http://monederomanesti.cimec.ro/moldova/PM/g7f_022.htm, MA70022.

Var. 3 **:SIMPETRIWOIWO / +SIMOLDAVIENSIS**

Tezaurul de la Buruenești inv. 1350.

Var. 4 **+SIMPETRIWOIWO / +SIMOLDAVIENSIS ♣**

Tezaurul de la Buruenești inv. 1355.

Clasa D

– I ♣ I –

Grupul I (șapte flori de crin în scut)

Groși

Var. 1 **+SIMPETRIWOIWO / +SIMOLDAVIENSIS**

MBR 32-4 (= Docan 1907-8 177 nr. 23-4, MBR 32 are aceeași marcă de officină ca și cea descrisă de Docan 1907-8 177 nr. 22, dar în MBR este descrisă o altă monedă); 36-7 (MBR 36 = Docan 1907-8 177 nr. 26); 40-1; 49 (Această marcă de officină a fost publicată prima oară de Docan 1907-8 178 nr. VI Ab 1, dar în MBR este descrisă o altă monedă); 71; Pârvan, Constantinescu 2010 144 nr. 13, 15-16 colecția Alessandrescu.

Var. 2 **+SIMPETRIOWOD / +SIMOLDAVIENSIS**

http://monederomanesti.cimec.ro/moldova/PM/g7f_023.htm, MA7a0023.

Var. 3 **+SIMPETRIOWOIW / +SIMOLAVINSISD**

MBR 38 (= Docan 1907-8 177 nr. 27).

Var. 4 **+SIMPETRIOWOIWO / +SIMOLDAVIENSIS**

Tezaurul de la Buruienești inv. 544/721; 1526.

Var. 5 **+SIMPETRIOWOIW: / +SIMOLDAVIENSIS**

http://monederomanesti.cimec.ro/moldova/PM/g7f_004.htm, MA7a0004.

Var. 6 **+SIMPETRIOWOIW: / +SIMOLAVINSISD**

MBR 38 (= Docan 1907-8 177 nr. 27, dar descrierea din MBR este greșită); Tezaurul de la Buruienești inv. 1388.

Var. 7 **+SIMPETRIOWOIW / +SIMOLAVINSIS°**

MBR 39 (= Docan 1907-8 177 nr. 28).

Var. 8 **+SIMPETRIOWOIWI / +SIMOLDAVINSIS**

Știrbu 1980 81 nr. 8 (Berlin MK inv. 840/1902 29).

Var. 9 **+SIMPETRIOWOIWO / +SIMOLDAVINSISD**

Știrbu 1980 81 nr. 7 (Berlin MK inv. 840/1902 21); Tezaurul de la Buruienești inv. 1462-3.

Var. 10 **:SIMPETRIOWOIWO / +SIMOLDAVINSIS**

Tezaurul de la Buruienești inv. 1534.

Var. 11 **+SIMPETRIOWOIWO♣ / +SIMOLDAVINSIS♣**

Tezaurul de la Buruienești inv. 1430.

Var. 12 **+SIMPETRI♣WOIWOI / +SIMOLDAVIENSIS**

MBR 42a (= Docan 1907-8 179 Ac nr. 5, dar în MBR este ilustrată o altă monedă).

Var. 13 **Numai cu av. γ (lujer de floare de crin în gura bourului)**

+SIMPETRI♣WOIWOI / +SIMOLDAVIENSIS

MBR 56.

Var. 14 **Numai cu av. γ (lujer de floare de crin în gura bourului)**

+SIMPETRI♣WOIWOWO / +SIMOLDAVIMOLDAVIE Surfrapată

http://monederomanesti.cimec.ro/moldova/PM/g7f_003.htm, MA7a0003.

Var. 15 **Numai cu av. γ (lujer de floare de crin în gura bourului)**

+SIMPETRI♣WOIWOI / +SIMOLDAVIENSIS:

Tezaurul de la Buruienești inv. 1362; inv. 1483.

Var. 16 **Numai cu av. γ 1 (lujer de floare de crin în gura bourului)**

+SIMPETRI♣WOIWOI♣ / +SIMOLDAVIENSIS:

Tezaurul de la Buruienești inv. 1397; inv. 1366.

Grupul II (șase flori de crin în scut)

Groși

Var. 1 **+SIMPETRI❖WOIWO• / +SIMOLDAVIENSIS**

MBR 115 (= Docan 1907-8 173 nr. 14; posibil, similară cu **+SIMOLDAVIENSIS❖**).

Var. 2 **+SIMPETRI❖WOIW: / +SIMOLDAVIENSIS**

Tezaurul de la Buruienesti inv. 521/1551.

Var. 3 **★SIMPETRI❖WOIWO / ★SIMOLDAVIENSIS**

MBR 113 (Docan 1907-8 173 nr. 13).

Var. 4 **+SIMPETRI❖WOIWO / +SIMOLDAVIENSIS**

MBR 114.

Var. 5 **Numai cu legenda R2.**

+SIMPETRI❖WOIWO / +SINEIVÆLOMIS

MBR 123 (= Docan 1907-8 174 V Be nr. 1); Pârvan, Constantinescu 2010 147 nr. 37 colecția Alessandrescu.

Var. 6 **Numai cu legenda R2**

+SIMPTRI❖WOIWO♣ / +SISNEIVADLOMIS

Bița 1976-1980 309 nr. 20, Tezaurul de la Scobinți.

Var. 7 **Numai cu legenda R2**

+SIMPTRIWOIWO♣ / +SISNEIVADLOMIS

MBR 124 (= Docan 1907-8 174 V Be nr. 2).

Grupul III (cinci flori de crin)

Groși

Var. 1 **+SIMPETRI❖WOIWO / +SIMOLDAVIENSIS**

Tezaurul de la Buruienesti B. 521/263.

Var. 2 **+SIMPETRI❖WO: / +SIMOLDAVIENSI**

Pârvan, Constantinescu 2010 148 nr. 47 colecția Alessandrescu (dar considerată, în mod eronat ca făcând parte din clasa A).

Var. 3 **+SIPETRI♣WOIWO / +SIMOLDAVIENSIS**

MBR 155a.

Var. 4 **+SIPETRI [...]• / +SIM[...]VIENSIS**

Tezaurul de la Rachelu MNIR inv. 201554, Pârvan, Constantinescu 2000-2001 635 nr. 15.

Grupul IV (patru flori de crin în scut)

Groși

Var. 1 **+SIMPETRI❖WOIOI[...] / +SIMOLDAVIENSI**

http://monederomanesti.cimec.ro/moldova/PM/g4f_001.htm, MA4a0001.

Grupul VI (două flori de crin în scut)

Groși

Var. 1 +SI PETRI❖WOI•W•O•D / +SIMOLDAVIENSIS
MBR 176.

Sub-Clasa D1

– I ♣ I ♣

Grupul I (șapte flori de crin în scut)

Groși

Var. 1 +SIMPETRI❖WOIVO / +SIMOLDAVIENSIS
Tezaurul de la Buruienești inv. 521/41.

Sub-Clasa D2

♣ I ♣ I –

Grupul I (șapte flori de crin în scut)

Groși

Var. 1 +SIMPETRI❖WOIVO / +SIMOLDAVIENSIS
de Wit collection, Künker Auktion 137 11.März 2008 nr. 3932.

Var. 2 +SIMPETRIWOIVO♣ / +SIMOLDAVIENSIS
Pârvan și Constantinescu 2010 144 nr. 12 colecția Alessandrescu.

Var. 3 +SIMPETRI★WOIWO / +SIMOLDAVIENSIS
Tezaurul de la Buruienești inv. 521/166; B. 544/420; 465.

Sub-Clasa D3

♣ I ♣ I ♣

Grupul I (șapte flori de crin în scut)

Groși

Var. 1 +SIMPETRI❖WOIWOD / +SIMOLDAVIENSIS
Pârvan, Constantinescu 2010 143 nr. 5, colecția Alessandrescu.

Var. 2 +SIMPETRI❖WOIWO / +SIMOLDAVIENSIS♣
Tezaurul de la Buruienești inv. 521/243; B. 302.

Var. 3 +SIMPETRI❖WOI♣WS / +SIMOLDAVIENSIS
Pârvan 2003 434 nr. 2, Tezaurul de la Rachelu CNBAR.

Var. 4 +SIMPETRI❖W♣OIWOS / +SIMOLDAVIENSIS♣
Tezaurul de la Buruienești inv. 521/238; B. 521/252.

Var. 5 +SIMPETRI❖WOI♣WO / +SIMOLDAVIENSIS♣
Bița 1976-1980 307-8 nr. 12, Tezaurul de la Scobinți.

Var. 6 +SIMPETRI❖WOIWO♣ / +SIMOLDAVIENSIS
MBR 47 (= Docan 1907-8 178 nr. 32, dar transcris ca +SIMPETRI [...]WOIWO♣ / +SIMOLDAVIENSIS); MBR 89 (= Docan 1907-8 182 VI Ak 1, dar descrierea lui O. Luchian este greșită).

Var. 7 **+SIMPETRI❖WOIWO: / +SIMOLDAVIENSIS**

Tezaurul de la Buruienesti inv. 1413.

Var. 8 **+SIMPETRI❖WOIWO / +SIMOLDAVIENSIS:**

Pârvan, Constantinescu 2010 143 nr. 9, dar legenda de avers transcrisă greșit colecția Alessandrescu.

Var. 9 **+SIMPETRI❖WOIWO / + SIMOLDAVIENSIS***

Pârvan, Constantinescu 2010 143 nr. 10-11 colecția Alessandrescu, Tezaurul de la Rachelu CNBAR 759/43436; MNIR pv. 6064; http://monederomanesti.cimec.ro/moldova/PM/g7f_007.htm, MA7a0007, MA7a0008, MA7a0026, MA7a0029.

Var. 10 **+SIMPETRI❖WOIWO / +*SIMOLD[...]*NIS***

Pârvan, Constantinescu 2000-2001 634 nr. 2, Tezaurul de la Rachelu MNIR inv. 201555.

Var. 11 **+•SIMPETRI❖WOIWO / +•SIMOLDAVI[...]*SIS•**

Pârvan, Constantinescu 2000-2001 635 nr. 4, Tezaurul de la Rachelu MNIR inv. 203414.

Var. 12 **+SIMPETRI❖WOIWOD / + SIMOLDAVIENSIS**

Pârvan, Constantinescu 2010 143 nr. 7, colecția Alessandrescu.

Var. 13 **+SIMPETRI❖WOIWO❖ / +SIMOLDAVIENSIS❖**

Tezaurul de la Buruienesti inv. 544/1208.

Var. 14 **+SIMPETRI❖WOIWO❖ / +SIMOLDAVIENSIS:**

Tezaurul de la Buruienesti inv. 1445.

Var. 15 **+SIMPETRIW❖OIWOS / +SIMOLDAVIENSIS**

Tezaurul de la Buruienesti inv. 1477.

Var. 16 **+SIMPETRIW❖OIWOS / +SIMOLDAVIENSIS***

Tezaurul de la Buruienesti inv. 544/1035; 1477.

Var. 17 **+SIMPETRI*VOIWO / +SIMOLDAVIENSIS**

MBR 43 (= Docan 1907-8 177 nr. 29); Tezaurul de la Buruienesti inv. 544/978.

Var. 18 **+SIMPETRI*WOIWO / +SIMOLDAVIENSIS***

Tezaurul de la Buruienesti inv. 1287.

Var. 19 **+SIMPETRI:VOIVO / +SIMOLDAVIENSIS**

MBR 79.

Var. 20 **+SIMPETRI★VOIVO / +SIMOLDAVIENSIS**

MBR 86-7 (= Docan 1907-8 181 VI Ai nr. 2-3).

Var. 21 **+SIMPETRIWOIWODI / +SIMOLDAVIENSIS**

Tezaurul de la Buruienesti inv. 544/1198; B. 1506.

Var. 22 (eroare sau ștanță regravată)

+SIMPETRI❖WOIWO / +SIMPETRI❖WOIWO

Bița 1976-1980 308 nr. 14, Tezaurul de la Scobinți.

Var. 23 (eroare sau ștanță de av. regravată)

+SIMPETRI❖OTOW / +SIMOLDAVIENSIS❖

Pârvan, Constantinescu 2010 142 nr. 3, colecția Alessandrescu.

Var. 24 **Numai cu legenda R2**

+SSNEIV[...]JIMWOIWO / SSN[...] +SOMIS

Pârvan, Constantinescu 2010 143 nr. 7, colecția Alessandrescu.

Var. 25 **+SIMETRI•L•VOIWO / MOLDAVIENIOLDAVI**

Tezaurul de la Buruienești inv. 1282.

Var. 26 **+SIMPETRI❖WOIWO / +SIMOLDAVIENSIS**

MBR 44-6 (MBR 44 și 46 = Docan 1907-8 177-8 nr. 30 și 31); MBR 49 (= Docan 1907-8 178 Ab nr. 1, dar în MBR este descrisă o altă monedă); MBR 72-3 (= Docan 1907-8 180 nr. 6-7); MBR 76-8 (= Docan 1907-8 180-1 nr. 9-11); MBR 80-3 (MBR 80 = Sturdza 1872 56 nr. 11 = Fischer 1901 17 nr. 14; MBR 81 = Docan 1907-8 181 nr. 12; MBR 83 = Docan 1907-8 181 nr. 13); Pârvan și Constantinescu 2010 142 nr. 1, colecția Alessandrescu; http://monederomanesti.cimec.ro/moldova/PM/g7f_009.htm, MA7a0009.

Var. 27 **Numai cu legenda R2**

+SIMPETRI❖WOIWO / +SISNEIVADLOMIS

Tezaurul de la Buruienești inv. 544/332; http://monederomanesti.cimec.ro/moldova/PM/g7f_008.htm, MA7a0008.

Var. 28 **+SIMPETRI❖OIWOS / +SIMOLDAVIENSIS**

Tezaurul de la Buruienești inv. 544/977; http://monederomanesti.cimec.ro/moldova/PM/g7f_020.htm, MA7a0020.

Var. 29 **+SIMPETRI❖OIWOS / +SIMOLDAVIENSIS**

Tezaurul de la Buruienești inv. 544/931.

Var. 30 **+SIMPETRI❖WOIWO / +SIMOLDAVIENSIS❖**

MBR 74 (= Docan 1907-8 180 nr. 8, dar citită ca **+SIMPETRI❖WOIWO / +SIMOLDAVIENSIS❖**); MBR 75; 91.

Var. 31 **+SIMPETRI❖WOIWO. / +SIMOLDAVIENSIS❖**

Tezaurul de la Buruienești inv. 544/1203.

Var. 32 **Cu legenda R2**

+SIMPETRI❖WOIWO / +SISNEIVADLOMIS❖

MBR 91 = Docan 1907-8 182 VI Ba 1.

Var. 33 (eroare sau ștanță regravată)

+SIMPETRI❖ [...] / SISNEIVADOM

Severeanu 1937 72 nr. 16 (**cu legenda R2**).

- Var. 34 **Numai cu av. γ (lujer de floare de crin în gura bourului)**
+SIMPETRI❖WOIWO / +SIMOLDĂVIENSIS

½ Groși

Var. 1

Gassauer 1932-1933 8, nr. 9, pl. I, nr. 9 = Iliescu 1980 87-92; Petrișor 1980-1982 180, Tezaurul de la Buruienești.

Grupul II (șase flori de crin în scut)

Groși

- Var. 1 **+SIMPETRI❖WOIWO / +SIMOLDĂVIENSIS**

MBR 121.

- Var. 2 **Numai cu av. γ (lujer de floare de crin în gura bourului)**

+SIMPETRI❖WOIWO / +SIMOLDĂVIENSIS

MBR 123.

Sub-Clasa D4

♣ | ♣ | ♣

Grupul III (cinci flori de crin)

Groși

- Var. 1 **+SIMPETRI❖WOIWO / +SIMOLDĂVIENSIS**

Tezaurul de la Buruienești inv. B.521/98; 221; 544/535; 539; 1166; 548/135; 165; B.1323.

Sub-Clasa D5

♣ | ♣ | –

Grupul III (cinci flori de crin)

Groși

- Var. 1 **Numai cu av. γ (lujer de floare de crin în gura bourului)**

+SIMPETRI♣WOIWOI / +SIMOLDĂVIENSIS

Tezaurul de la Buruienești inv. 544/864; http://monederomanesti.cimec.ro/moldova/PM/g5f_006.htm, MA5a0005.

Sub-Clasa D6

♣ | ♣ | –

Grupul I (șapte flori de crin în scut)

Groși

- Var. 1 **+SIMPETRI★WOIWO / +SIMOLDĂVIENSIS**

Tezaurul de la Buruienești inv. 544/593.

Sub-Clasa D7

♣ | ♣ | ♣

Grupul I (șapte flori de crin în scut)

Groși

- Var. 1 **+SIMPETRI❖WOIWO / +SIMOLDĂVIENSIS❖**

Pârvan 2003 434 nr. 1, Tezaurul de la Rachelu CNBAR; Tezaurul de la Buruienești inv. 544/1034.

Var. 2 **+SIMPETRIOWOIWO** / **+SIMOLDAVIENSI**[†]
Tezaurul de la Buruienești inv. 521/276.

Sub-Clasa D8

DI ♣ I ♣

Grupul I (șapte flori de crin în scut)

Groși

Var. 1 **+SIMPETRIOWOIWO** / **+[...]OLDAVIENSIS**
Tezaurul de la Buruienești inv. 544/968.

Var. 2 **+SIMPETRIOWOIWO♣** / **+[...]OLDAVIENSIS**
Tezaurul de la Buruienești inv. 544/831.

Sub-Clasa D9

DI ♣ I ♣

Grupul I (șapte flori de crin în scut)

Groși

Var. 1 **+SIMPETRIOWOIWO** / **+MOLDAVIENSIS**
Tezaurul de la Buruienești inv. 545/350.

Var. 2 **+SIMPETRIOWOIWO♣** / **+MOLDAVIENSIS**
Tezaurul de la Buruienești inv. 544/932.

Sub-Clasa D10

DI ♣ I ♣

Grupul I (șapte flori de crin în scut)

Groși

Var. 1 **+SIMPETRIOWOIWODI** / **+MOLDAVIENSIS**
Tezaurul de la Buruienești inv. 1438.

Sub-Clasa D11

DI ♣ I ♣

Grupul I (șapte flori de crin în scut)

Groși

Var. 1 **+SIMPETRIOWOIWO•** / **+MOLDAVIENSIS**
Tezaurul de la Buruienești inv. 1448.

Clasa E

♣ I C I ♣

Grupul I (șapte flori de crin în scut)

Groși

Var. 1 **+SIMPETRIOWOIWO♣** / **+SIMOLDAVIENSIS**
Tezaurul de la Buruienești inv. 1370.

Clasa F

- I ★ I -

Grupul III (cinci flori de crin)

Groși

Var. 1 **+SIMPET:[...]• / +SIMO[...]ENSIS**

<http://monederomanesti.cimec.ro/pm.htm>, MA5a0008.

Var. 2 **+SIPET:RI★WD: / +SIMOLDRAVIENSIS**

http://monederomanesti.cimec.ro/moldova/PM/g5f_003.htm, MA5a003.

Var. 3 **+SIPETRI★WD: / +SIMOLDRAVIENSIS**

Știrbu, Stancu 1973-1975 155 nr. 21 (dar descrierea este greșită ca fiind ★; Tezaurul de la Rachelu, MNIR inv. 4053).

Var. 4 **+SIPETRI[...]WD / +SIMOLDRAVIENSIS**

Știrbu, Stancu 1973-1975 155 nr. 20, Tezaurul de la Rachelu, MNIR inv. 4063.

Anexa 2

FALSURI CONTEMPORANE (MEDIEVALE)

Clasa A

- I - I -

Grupul III (cinci flori de crin)

Groși

Var. 1 **+O<C<V★C>II★I**[...] / [...] **VWV**[...] **IS**[...]
MBR 160.

Grupul VI (două flori de crin în scut)

Groși

Var. 1 **★**[...] **WOWOSNWE** / [...] **IMOLDAVIENWESI**[...]
Pârvan 2003 435 nr. 6, Tezaurul de la Rachelu.

Var. 2 **+CIOMNA**[...] **INDI** / **DOAIOMNIMM**
Isăcescu 1963 344 nr. 386.

Var. 3 **+CAO**[...] **DDMLD** / [...] **MOLDAVIDNIS**
Isăcescu 1963 344 nr. 387.

Var. 4 **+MICO**[...] / **MEODAVIEN**
Pârvan, Constantinescu 2010 151 nr. 70 colecția Alessandrescu.

Var. 5 **+ZI**[...] **PETRI**[...] **VOI**[...] / [...] **MOLN**[...] **IENSIS**
Pârvan, Constantinescu 2010 151 nr. 71 colecția Alessandrescu.

Sub-Clasa D3

♣ I ♣ I ♣

Grupul III (cinci flori de crin)

Groși

Var. 1 **+SIMIII** **WOIW** / **+SIIDLQZ**[...] **ILSIS**
Tezaurul de la Buruienesti inv. 544/1032.

Bibliografie

- Ağat 1976 – N. Ağat, *Altınordu (Cuçi oğulları) paraları kataloğu 1250-1502 ek olarak seçere ve tarih düzelmeleri*, İstanbul, 1976.
- Aleksenko, Dergačeva, Cenkov – N. A. Aleksenko, L. V. Dergačeva, Ju. A. Cenkov, *Novye nahodki moldavskih monet v jugo-zapadnom Krymu*, în *Stratum Plus* 6, 2014, pp. 347-353.
- Bătrâna, Bătrâna 2012 – L. Bătrâna, A. Bătrâna, *Descoperiri monetare*, în „Biserica „Sfântul Nicolae” din Rădăuți. Cercetările arheologice și interpretări istorice asupra începuturilor Țării Moldovei”, Piatra Neamț, 2012, pp. 93-110.
- Bieltz 1996 – L. Bieltz, *MOLDER LANT – O legendă inedită pe monedele emise de Ștefan I - 1394-1399*, în *CN*, 7, 1996, pp. 155-157.
- Bița 1976-1980 – T. Bița, *Monede medievale moldovenești din secolul al XIV-lea descoperite la Scobinți (Jud. Iași)*, în *BSNR* 70-74.120-124, 1976-1980, pp. 305-315.
- Boguslavskij, Dergačeva 2010 – G. S. Boguslavskij, L. V. Dergačeva, *Moldavskie monety iz raskopok 2005-2007 gg. v Graždanskom dvore Belgorod-Dnestrovskoj kreposti i nekotorye problemy postrjki sten Graždanskogo dvora*, în *Zapiski otdela numizmatiki i torevtiki Odesskogo arheologičeskogo muzeja* 1, 2010, pp. 73-91.
- Boguslavskij, Dergačeva 2014 – G. S. Boguslavskij, L. V. Dergačeva, *Srednovekovye monety iz raskopok 2005-2010 gg. v Garnizonnom dvore Belgorod-Dnestrovskoj kreposti*, în *Zapiski otdela numizmatiki i torevtiki Odesskogo arheologičeskogo muzeja* 2, 2014, pp. 131-151.
- Auction Karl Latour von Thurmburgschen coll. – Brüder Egger (Latour von Thurmburg), *Auctions-Catalog der von dem verstorbenen Herrn Karl Latour v. Thurmburg k. K. Hofrath und Director der k. K. Lotto-Direction i. P. In Wien hinterlassenen Münzen-und Medaillen-Sammlung. Erste abtheilung: Griechen. Römer Oesterreich-Ungarn (Böhmen, Ungarn, Siebenbürgen etc.). Russland. Polen. Portugal. Spanien. Frankreich. England. Norwegen. Schweden. Balkanstaaten*, Viena, 1898.
- Egger Auction XI – Brüder Egger, *XI. Verkaufs-Catalog von Münzen und Medaillender Griechen und Römer des Mittelalters und der Neuzeit. Zu den beigefügten Nettopreisen zu beziehen bei ...*, Viena, 1900.
- Butnariu 2001a – V. M. Butnariu, *Scobinți, comm. de Scobinți; dép. de Iași; 1957*, în Ana Boldureanu, V. M. Butnariu, C. Chiriac, Elena Gherman, C. Hriban, Adriana Ioniuc, Adriana Moglan, Iulia Moldovan, E. Nicolae, Șeiva Sanie, Carmen Ungureanu, „Monnaies et parrures du Musée d'Histoire de Iași [Corpus nummorum Moldaviae II]”, Iași, 2001, p. 51.
- Butnariu 2001b – V. M. Butnariu, *Moldova, région; avant 1970*, în Ana Boldureanu, V. M. Butnariu, C. Chiriac, Elena Gherman, C. Hriban, Adriana Ioniuc, Adriana Moglan, Iulia Moldovan, E. Nicolae, Șeiva Sanie, Carmen Ungureanu, „Monnaies et parrures du Musée d'Histoire de Iași [Corpus nummorum Moldaviae II]”, Iași, 2001, pp. 52-53.
- Byrnja, Russev 1999 – P. P. Byrnja, N. D. Russev, *Monety srednevekovoj Moldavii (Istorisko-numizmaticheskie ocherki)*, în *Stratum Plus* 6, 1999, pp. 176-262.
- Catrina 1990 – Katiușa Catrina, *Câteva date despre tezaurul din secolele XIV-XV descoperit la Roșiorii de Vede, jud. Teleorman*, în *CN* 6, 1990, pp. 151-159.
- CNH II – L. Réthy, *Corpus nummorum Hungariae. Magyar egytemes éremtár*, vol. II, *Vegyesházi királyok kora*, Budapest, 1958.
- Darkevič, Soboleva 1973 – V. P. Darkevič, N. A. Soboleva, *O datirovke litovskih monet s nadpis'ju "PEČAT" (Po materialam Šančajnskogo klada)*, în *SA* 1, 1973, pp. 83-95.
- de Wit 2008 – *The De Wit collection of medieval coins 1000 years of European coinage, part III: England, Ireland, Scotland, Spain, Portugal, Italy, Balkan, the Middle East, Crusader states, jetons and weights, Künker auction 137 11. März 2008 in Osnabrück*, Osnabrück, 2008.
- Dergačeva 2006 – L. Dergačeva, *Moneta Petra Mușata, najdennaja na Podolii*, în *RA* 1.2, 2006, pp. 384-386.

- Dergačeva 2019 – L. V. Dergačeva, *Gosudarstvennaja i dinastičeskaja emblemny na pervyh moldavskih emissijah XIV veka (k voprosu o tom, a čto sčiatat' aversom, a čto reversom monet Petra I)*, în *Visnik L'vivs'kogo Universitetu. Serija istorična*, 2019, pp. 108-122.
- Dergaciova 2008-2009 – L. Dergaciova, *Monede medievale moldovenești din colecții particulare din Republica Moldova (II)*, în *AMS 8-9.2*, 2008-2009, pp. 144-152.
- Dergaciova 2008a – L. Dergaciova, *Monede moldovenești descoperite la Cetatea Albă (Bilgorod-Dnistrovskij, reg. Odessa, Ucraina) (secolul al XV-lea)*, în *CN 14*, 2008, pp. 409-414.
- Dergaciova 2008b – L. Dergaciova, *Monede medievale moldovenești din colecții particulare din Republica Moldova (IV)*, în *RA 4.2*, 2008, pp. 208-217.
- Dergaciova 2010 – L. Dergaciova, *Monede medievale moldovenești din colecții particulare din Republica Moldova (V)*, în *RA 6.1*, 2010, pp. 180-187.
- Dergaciova 2012a – L. Dergaciova, *Noi descoperiri numismatice din secolul al XIV-lea din zona limanului Bugului*, în *Monedă și comerț în Sud Estul Europei 4*, 2012, pp. 151-161.
- Dergaciova 2012b – L. Dergaciova, *Monede medievale moldovenești din colecții particulare din Republica Moldova (VII)*, în *RA 8.1-2*, 2012, pp. 260-265.
- Dergaciova 2014 – L. Dergaciova, *Monede medievale moldovenești din colecții particulare din Republica Moldova (VIII)*, în *RA 10.1-2*, 2014, pp. 218-224.
- Dergaciova 2015-2016 – L. Dergaciova, *Some remarks on the coining methods of medieval Moldavian issues*, în *Oltenia.SCAI 22-23*, 2015-2016, pp. 261-268.
- Dergaciova, Bojko-Gagarin 2010 – L. Dergaciova, A. Bojko-Gagarin, *Noi descoperiri de monede moldovenești în regiunea de Nord-est a Mării Negre*, în *CN 16*, 2010, pp. 235-249.
- Docan 1907-1908 – N. Docan, *Notiță despre monedele lui Petru Mușat*, în *AARMSI 30*, 1907-1908, pp. 117-182 (publicat și ca o broșură separate Bucharest, 1907, 66 p.).
- Eremia 2010 – I. Eremia, *Statutul juridic internațional al Țării Moldovei (de la origini până la începutul secolului al XVI-lea)*, Chișinău, 2010.
- Fischer 1901 – E. Fischer, *Beitrag zur Münzkunde des Fürstenthumes Moldau*, în *Jahrbuch des Bukowiner Landes-Museum 9*, 1901, pp. 3-53 (publicat și ca o broșură separată, Cernăuți, 1901).
- Gassauer 1932-1933 – R. Gassauer, *Tipuri de monede moldovenești inedite – Unedited types of Moldavian coins*, în *Anuarul Liceului "Ștefan cel Mare" din Suceava* publicat la finele anului școlar, 1933, pp. 3-8.
- Gorovei 1978 – Șt. Gorovei, *Cu privire la data primelor monede moldovenești*, în *SAMB 5*, 1978, pp. 567-571.
- Gorovei 1997 – Șt. Gorovei, *Întemeierea Moldovei. Probleme controversate*, Iași, 1997.
- Gorovei 1999 – Șt. Gorovei, *Stema Moldovei și a voievozilor ei (secolele XIV-XVI)*, în *Herb. Revista Română de Heraldică 1(6).1-2*, 1999, pp. 13-22.
- Gumowski 1960 – M. Gumowski, *Handbuch der polnischen Numismatik*, Graz, 1960.
- Hurmuzaki II/3 – E. Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor culese de Nicolae Densușianu*, vol. III, partea a III-a - 1451-1517, București, 1892.
- Huszár 1979 – L. Huszár, *Münzkatalog Ungarn von 1000 bis heute*, München, 1979.
- Iliescu 1964 – O. Iliescu, *Monedele în circulație în perioada de trecere la feudalism și în feudalism*, în C. C. Kirițescu, *Sistemul bănesc al leului și precursorii lui*, vol. I, București, 1964, pp. 59-110.
- Iliescu 1966 – O. Iliescu, *Legende de celor mai vechi monede moldovenești*, în *AIIAI 3*, 1966, pp. 201-212.
- Iliescu 1970 – O. Iliescu, *Moneda în România 491-1864*, București, 1970.
- Iliescu 1972 – O. Iliescu, *1365-1965: Șase veacuri de la emiterea celei dintâi monede românești - 1365-1965*, în *BSNR 42-56.96-120*, 1948-1972, pp. 83-89.

- Iliescu 1973-1975 – O. Iliescu, *Falsificări medievale ale monedelor moldovenești*, în BSNR 68-69.121-123, 1973-1975, pp. 135-142.
- Iliescu 1980 – O. Iliescu, *Moneda divizionară emisă de Petru Mușat*, în CN 3, 1980, pp. 87-92.
- Iliescu 1997 – O. Iliescu, *Monedele în circulație în secolul al XIV-lea. Apariția primelor monede proprii ale statelor române*, în C. C. Kirițescu, „Sistemul bănesc al leului și precursorii lui”, vol. I, București, 1997, pp. 63-93.
- Isăcescu 1963 – E. Isăcescu, *Monede medievale și moderne (emise până la 1800)*, în Caiet Selectiv de Informare asupra Creșterii Colecțiilor Bibliotecii Academiei R.P.R., 8 iulie-decembrie, 1963, pp. 338-370.
- Kiersnowski 1984/2008 – R. Kiersnowski, *Najdawniejsze monety litewskie*, în St. K. Kuczyński, S. Suchodolski (eds.), „Historia - Pieniądz - Herb Opera selecta”, Varșovia, 2008, pp. 268-321.
- Köhne 1842 – B. von Koehne, *Münzen der Moldau und der Walachei*, în Zeitschrift für Münz, Siegel und Wappenkunde 2, 1842, pp. 330-347.
- Kovačević 1907 – Lj. Kovačević, *O natpisu na najstarijim vlaški novcima. Prilog rumunskoj numizmatici*, în Starinar 2, 1907, pp. 48-60.
- Križanivski 2007 – A. Križanivski, *L'viv'skij monetnij dvir u XIV-XV stolittjah*, L'viv, 2007.
- Luchian 1968 – O. Luchian, *Un tezaur de monede moldovenești descoperit în Bihor*, în SCN 4, 1968, pp. 413-422.
- MBR – O. Luchian, *Moldova*, în G. Buzdugan, O. Luchian și G. G. Oprescu, „Monede și bancnote românești - Romanian coins and banknotes”, București, 1977.
- Moisil 1911 – C. Moisil, *Colecțiunea numismatică*, în CreșCol 19, 1911, pp. 362-385.
- Moisil 1913 – C. Moisil, *Colecțiunea numismatică*, în CreșCol 23, 1913, pp. 194-238.
- Moisil 1914 – C. Moisil, *Monete și tezaure monetare găsite în România și în ținuturile înconjurătoare (vechiul teritoriu geto-dac)*, în BSNR 11.21, 1914, pp. 23-27.
- Moisil 1915a – C. Moisil, *Monete și tezaure monetare găsite în România și în ținuturile înconjurătoare (vechiul teritoriu geto-dac)*, în BSNR 12.23, 1915, pp. 43-44.
- Moisil 1915b – C. Moisil, *Monete vechi românești inedite sau puțin cunoscute*, în AARMSI 38, 1915, pp. 55-77.
- Moisil 1915c – C. Moisil, *Contribuțiuni la istoria monetăriei vechi românești*, în BSNR 12.23, 1915, pp. 12-29.
- Oberländer-Târnoveanu 2003-2005 – E. Oberländer-Târnoveanu, *Emisiunile monetare bătute pe teritoriul Moldovei în vremea lui Ștefan cel Mare (1457-1504) – O analiză critică*, în CN 9-11, 2003-2005, pp. 299-388.
- Oberländer-Târnoveanu 2008-2009 – E. Oberländer-Târnoveanu, *Câteva considerații privind sistemul monetar medieval moldovenesc în secolele XIV-XV, în lumina analizelor atomice*, în MAAMP 25-26, 2008-2009, pp. 405-415.
- Oberländer-Târnoveanu 2012 – E. Oberländer-Târnoveanu, *Untangling Ariadne's thread – Contributions to the “archaeology” of the Romanian medieval numismatics Part I The early stage of the Wallachian coinage – From Vladislav I to Mircea the Elder (cca. 1364-1418)*, în CN 18, 2012, pp. 27-76.
- Oberländer-Târnoveanu 2017-2018 – E. Oberländer-Târnoveanu, *Falsuri recente după monedele medievale românești*, în CN 23-24, 2017-2018, pp. 41-65.
- Oberländer-Târnoveanu, Constantinescu, Pârvan 2000 – E. Oberländer-Târnoveanu, B. Constantinescu, K. Pârvan, *Concerning the monetary standards and the metallic sources of the Red-Ruthenian silver coins of Casimir III and Ladislaus of Opole, in the light of recent XRF analyses*, în WN 53, 2009, pp. 187-212.
- Oberländer-Târnoveanu, Pârvan 2006-2007 – E. Oberländer-Târnoveanu, K. Pârvan, *A presumably lost coin and a fictitious page from the history of Moldavian coinage at*

- the end of 14th century: some thoughts about the so-called issues of “Juga Vodă I”, alias George Koriatovič, în CN 12-13, 2006-2007, pp. 271-280.
- Ouvaroff 1855 – A. Ouvaroff, *Recherches sur les antiquités de la Russie méridionale et des côtes de la Mer Noire*, Paris, 1855.
- Papacostea 1986 – Ș. Papacostea, *Domni români și regi angevini: confruntarea finală (1370-1382)*, în AIIAI 23.2, 1986, pp. 571-582.
- Paszkiewicz 2005 – B. Paszkiewicz, *The earliest Lithuanian coins: Vingt ans après Part I: The first decade*, în Numizmatika 6, 2005, pp. 9-48.
- Paszkiewicz 2008 – B. Paszkiewicz, *Rutenia Roșie între Italia, Hoarda de Aur și Marea Baltică: Originea standardelor monetare de la Lwow în secolul al XIV-lea (cu un supliment)*, în CN 14, 2008, pp. 327-356.
- Pârvan 1997 – K. Pârvan, *Aspects of Moldavia's coinage at the end of the fourteenth century*, în M. Isărescu (ed.), „130 Years since the Establishment of the Modern Romanian Monetary System”, București, 1997, pp. 204-240.
- Pârvan 1999-2001 – K. Pârvan, *Monede moldovenești păstrate la Muzeul Național de Istorie a României*, în SAMB 26-28, 1999-2001, pp. 357-383.
- Pârvan 2002a – K. Pârvan, *Monede moldovenești rare sau inedite*, în CN 8, 2002, pp. 189-195.
- Pârvan 2002b – K. Pârvan, *Monede moldovenești descoperite la Suceava (I)*, în CN 8, 2002, pp. 197-209.
- Pârvan 2003 – K. Pârvan, *Încă un lot de monede moldovenești din tezaurul de la Rachelu (com. Luncavița), județul Tulcea*, în Peuce 1 (14), 2003, pp. 431-446.
- Pârvan 2008 – K. Pârvan, *Colecții numismatice ale Muzeului Național de Istorie a României: Monede moldovenești și muntene din colecția R. Zăveanu*, în CN 8, 2008, pp. 357-377.
- Pârvan, Constantinescu 2000-2001 – K. Pârvan, B. Constantinescu, *Un lot inedit din tezaurul de la Rachelu (com. Luncavița, jud. Tulcea)*, în Pontica 33-34, 2000-2001, pp. 627-657.
- Pârvan, Constantinescu 2003-2005 – K. Pârvan, B. Constantinescu, *Tezaurul de groși moldovenești din secolul al XIV-lea descoperit la Mărmureni, com. Oniceni, jud. Neamț*, în CN 9-11, 2003-2005, pp. 225-286.
- Pârvan, Constantinescu 2006-2007 – K. Pârvan, B. Constantinescu, *Monede moldovenești din colecția Corneliu Secășanu*, în CN 12-13, 2005-2007, pp. 375-422.
- Pârvan, Constantinescu 2010 – K. Pârvan, B. Constantinescu, *Monede moldovenești din colecția Alessandrescu păstrate la Cabinetul Numismatic al Muzeului Național de Istorie a României*, în CN 16, 2010, pp. 137-188.
- Petrișor 1986 – E. Petrișor, *Date preliminare asupra tezaurului medieval de la Buruienești, comuna Doljești, județul Neamț*, în MAAMP 12-14, 1980-1982, pp. 171-191.
- Pohl 1982 – A. Pohl, *Münzzeichen und Meisterzeichenauf Ungarischen Münzen des Mittelalters (1300-1540)*, Graz- Budapesta, 1982.
- Remecas 2003 – E. Remecas, *Vilniaus žemutinės pilies pinigų lobi (XIV a. pabaiga)*, Vilnius, 2003.
- Réthy 1887 – L. Réthy, *A Doboczki-féle oláh éremgyűtemény. Első közlés*, în AE 8, 1887, pp. 237-247.
- Sajauskas, Kaubrys 1993 – S. Sajauskas, D. Kaubrys, *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės numizmatika*, Vilnius, 1993.
- Severeanu 1937 – G. Severeanu, *Monetele lui Petru Mușat găsite într-un tezaur de monete de la Mircea cel Bătrân*, în BRMMB 3.2, 1937, pp. 67-73.
- Sturdza 1872/1874 – D. A. Sturdza, *Uebersicht der Münzen und Medaillen des Fürstenthums Romanien (Moldau und Walachei)*, în NZ 4, 1872, pp. 44-129 (publicat și ca o broșură separată la Viena în 1874 86 p.).

- Știrbu 1980 – C. Știrbu, *Valori românești păstrate în muzeele din străinătate – Un tezaur de la Petru Mușat*, în CN 3, 1980, pp. 77-86.
- Știrbu 1981-1982 – C. Știrbu, *Colecția de monede medievale românești Dr. Rudolf Gassauer*, în BSNR 75-6.129-130, 1981-1982, pp. 315-349.
- Știrbu, Stancu 1973-1975 – C. Știrbu, P. Stancu, *Monede din tezaurul de la Rachelu aflate în colecția Muzeului de Istorie al R. S. România și importanța lor istorică*, în BSNR 68-69.121-123, 1973-1975, pp. 143-166.
- Tóth 2001-2002 – Cs. Tóth, *Der "Sarachen-denar"*, în *Folia Archaeologica*, 49-50 (2001-2002) 349-666.
- Tóth 2003-2005 – Cs. Tóth, *Contributions to the study of the alloy standards of the Hungarian gold coins struck during the Angevin period*, în CN 9-11, 2003-2005, pp. 199-205.
- Tóth 2003a – Cs. Tóth, *I. Lajos "szerecsenfejes" és "szentlászlós dénárjainak korrendje. I. rész*, în *Az Érem* 1, 2003, pp. 5-13.
- Tóth 2003b – Cs. Tóth, *I. Lajos "szerecsenfejes" és "szentlászlós dénárjainak korrendje. II. rész*, în *Az Érem* 2, 2003, pp. 1-5.
- Tóth 2003c – Cs. Tóth, *I. Lajos "szerecsenfejes" és "szentlászlós dénárjainak korrendje. III. rész*, în *Az Érem* 3, 2003, pp. 1-8.
- Țabrea 1944 – Il. Țabrea, *Influențe externe asupra primelor monede moldovenești*, în CNA 18.131-132, 1944, pp. 263-276.
- Weserle 1873 – J. Weserle, *Tabulae nummorum Hungaricorum – Weszerle József hátrahagyott érmészeti táblái*, Pesta, 1873.

Explicația planșelor / Explanation of the plates

Planșa 1 – Fig. 1 - Prima pagină a ghidului de clasificare a emisiunilor lui Petru I (versiunea 2008); Fig 2 - Denar de la Ludovic I tipul CNH II 94A; Fig. 3 - Prima emisiune monetară a lui Petru I (tezaurul Buruienești, colecția Complexului Muzeal Național Neamț, nr. inv. B1370).
Plate 1 – Fig. 1 - First page of the guide used for the classification of the monetary issues of the Moldavian Prince Petru I (2008 version); Fig. 2 - Denarius issued by Ludovic I, type CNH II 94 A; Fig. 3 - First monetary issue of Prince Petru I (Buruienești hoard, Neamț National Museum Complex, inv. no. B1370).

CLASSIFICATION OF THE MOLDAVIAN COINAGE
STRUCK UNDER PETER I (cca 1375-1391)

Obverse description

- α – Obv. Auroch's head between \rangle - \star
 $\alpha 1$ – Obv. Auroch's head between \rangle - \ast
 $\alpha 2$ – Obv. Auroch's head between \rangle - \star
 $\alpha 3$ – Obv. Auroch's head between \rangle - \dagger
 $\alpha 3.1$ – Obv. Auroch's head between \dagger - \rangle
 $\alpha 4$ – Obv. Auroch's head between \rangle - \clubsuit
 $\alpha 5$ – Obv. Auroch's head between \rangle - \therefore
 β – Obv. Auroch's head between \star - \complement
 $\beta 1$ – Obv. Auroch's head between \ast - \complement
 $\beta 2$ – Obv. Auroch's head between \star - \complement
 $\beta 3$ – Obv. Auroch's head between \dagger - \complement
 $\beta 3.1$ – Obv. Auroch's head between \dagger - \rangle
 $\beta 4$ – Obv. Auroch's head between \clubsuit - \complement
 $\beta 5$ – Obv. Auroch's head between \star - \dagger or \star
 γ – Obv. Lily in auroch's mouth \rangle - \complement
 $\gamma 1$ – Obv. Lily in auroch's mouth \rangle - \complement
 $\gamma 2$ – Obv. Lily in auroch's mouth \rangle - \complement
 δ – Obv. Lily in auroch's mouth \complement - \complement
 ε – Plain auroch's head
 ς – Obv. \star between auroch's horns
 $\varsigma 1$ – Obv. \ast between auroch's horns
 ς – Obv. \star between auroch's horns

1

1.

2.

3.

Planșa 1

